

A young girl with a braid is seen from behind, raising her right hand in a classroom. Other children in the background are also raising their hands. A teacher is visible in the background, and the room has a green chalkboard and a doorway.

HUR SKA BARN I SVERIGE FÅ UPPRÄTTELSE NÄR DERAS RÄTTIGHETER KRÄNKTS?

För- och nackdelar med en ratificering av barnkonventionens
tilläggsprotokoll om individuell klagorätt.

Författare: Anna Kaldal, docent i processrätt vid Juridiska fakulteten, Stockholms universitet
och Rebecca Farkhooy, jur. kand. och biträdande jurist.

Projektledare: Karin Ödquist Drackner, barnrättsjurist UNICEF Sverige

Design: Bedow

Tryck: Göteborgstryckeriet

UNICEF, Sverige 2017

FÖRORD	4
1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund, syfte och frågeställningar.....	6
1.2. Några ord om tillvägagångssätt och material	7
2. BARNKONVENTIONENS TREDJE TILLÄGGSPROTOKOLL, TP3.....	8
2.1. Vad är TP3?	8
2.1.1. Allmänt	8
2.1.2. Hur fungerar klagomålsförfarandet enligt TP3?.....	8
2.1.3. Barnrättskommitténs praxis.....	8
2.2. Betydelsen av barnkonventionens artikel 3 och 12 för barns	9
rätt till upprättelse vid kränkningar enligt konventionen	
2.3. Jämförelse med andra internationella konventioner och tilläggsprotokoll	11
3. TILLGÅNG TILL ETT EFFEKTIVT RÄTTSMEDEL.....	12
3.1. Vad kännetecknar ett effektivt rättsmedel?	12
3.2. Barnrättskommitténs uttalanden om rättsmedel för barn	12
3.2.1. Allmänt	12
3.2.2. En oberoende institution för barn	13
3.2.3. En barnanpassad process	14
3.2.4. Hjälpplaner för barn	14
3.3 Vad kan ett klagomål leda till?	15
4. BARN OCH RÄTTSMEDEL I SVERIGE	17
4.1 Klagoinstanter för barn i Sverige	17
4.2 Praktiska och formella begränsningar för barn i rättsliga processer	19
4.3 Exempel på barns möjlighet att överklaga rättighetskränkningar	20
4.3.1 Barn i brottmål.....	20
4.3.2 Barn som behöver socialtjänstens stöd och skydd	26
4.3.3.Barn i migration.....	28
5. KLAGOINSTANSER FÖR BARN I ANDRA LÄNDER	31
5.1 Irland	31
5.2 Norge	33
5.3 Belgien	35
5.4 Sammanfattande kommentarer	38
6. BÖR SVERIGE RATIFICERA TP3?	40
6.1 Folkrättsliga och skadeståndsrättsliga för- och nackdelar vid ratificering av TP3	40
6.2 Förhållandet mellan den nationella och internationella klagomekanismen	41
6.3 Utökande av Barnombudsmannens befogenheter	42
6.4 Utmaningar med TP3 och hur dessa kan avhjälpas på nationell nivå.....	42
6.5 Hur skapar vi en barnanpassad process?.....	44
7. SLUTORD.....	47
REFERENSER	49

FÖRORD

Det är en grundläggande rättighet att få sin sak prövad och därmed avgörande att barn ges rätt att utkräva sina rättigheter då en kränkning har skett. I december 2011 antog FN ett tredje tilläggsprotokoll till barnkonventionen om en så kallad klagomekanism för barn. Protokollet gör det möjligt för barn och deras ombud att föra fram klagomål till FN:s barnrättskommitté mot stater som inte fullt ut uppfyllt kraven i barnkonventionen. Protokollet syftar även till att sätta press på staterna att tillgodose barns rätt att få sina rättigheter prövade nationellt. Sverige har ännu inte tillträtt protokollet, vilket innebär att barn i Sverige inte har möjlighet att vända sig till barnrättskommittén när deras rättigheter kränkts.

För att få mer kunskap om det tredje tilläggsprotokollet samt hur en samlad nationell individuell klagoinstans för barn i Sverige skulle kunna se ut har UNICEF Sverige gett i uppdrag åt Anna Kaldal, docent i processrätt vid Juridiska fakulteten, Stockholms universitet och Rebecca Farkhooy, jur. kand och biträdande jurist att titta närmare på detta. Uppdragstagarna har även redogjort för vilka möjligheter som finns för barn i Sverige idag att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen och hur några andra länder i Europa arbetar med frågan.

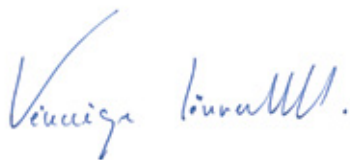
Rapporten visar på att systemet idag är mycket bristfälligt då det saknas en enskild instans i Sverige dit barn kan vända sig och utkräva sina rättigheter. De system som finns är inte heltäckande eller anpassade för barn. Rapporten visar också på att Sverige har mycket att lära av andra länder som både har ratificerat protokollet och inrättat nationella och lokala instanser dit barn kan vända sig och få stöd och hjälp då deras rättigheter kränkts.

Sverige har fått kritik av FN:s barnrättskommitté och i de senaste rekommendationerna uppmanas regeringen att skyndsamt ratificera protokollet. Sverige uppmanades även av ett flertal stater, under den senaste granskningen i FN:s råd för mänskliga rättigheter, att tillträda protokollet samt se över de nationella mekanismerna för barns rätt att utkräva sina rättigheter.

Regeringen har varit avvaktande och i nuläget är ståndpunkten att invänta beslutet om barnkonventionen som lag innan man kan ta ställning i frågan. Barnkonventionen är nu på väg att bli svensk lag. Tyvärr har utredningen, som ligger till grund för beslutet, inte omfattat hur barns rätt till upprättelse ska säkerställas. Detta är dock ett nödvändigt medel för att barns rättigheter ska respekteras och efterlevas fullt ut. Om barn inte har möjlighet att utkräva sina rättigheter får rättigheterna en betydligt svagare ställning.

UNICEF Sverige anser därför att om regeringen menar allvar med att höja barnkonventionens status och barns rättsliga ställning i Sverige bör följande göras:

- Ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om en individuell klagorätt för barn.
- Inrätta barnanpassade nationella och lokala klagomekanismer för barn då deras rättigheter enligt barnkonventionen kränkts.
- Beakta barnrättskommitténs rekommendationer om att se över hur Barnombudsmannens mandat kan utvidgas till att ta emot individuella klagomål från barn.

Véronique Lönnerblad
Generalsekreterare UNICEF Sverige

1. INLEDNING

1.1 BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

FN-kommittén för barnets rättigheter, barnrättskommittén, har betonat att *för att rättigheter ska vara meningsfulla måste det finnas effektiva rättsmedel till upprättelse när rättigheterna kränks*. Barnkonventionen saknar trots detta ett stadgande om rätten till ett effektivt rättsmedel.

I ljuset av denna diskussion antog FN:s generalförsamling i december 2011 barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll, TP3, som ger barn eller deras ombud en möjlighet att lämna in klagomål till barnrättskommittén vid kränkningar av rättigheter enligt barnkonventionen.^[01] Denna individuella klagomekanism aktualiseras först när möjligheterna till prövning i hemlandet uttömts. Syftet med TP3 är att utöva press på konventionsstaterna att tillgodose barns möjlighet att få rättighetskränkningar prövade nationellt.

[01] Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution A/RES/66/138 of 19 December 2011, entered into force on 14 April 2014.

Sverige har alltid varit ett föregångsland för barns rättigheter. Sverige har dock inte ratificerat TP3. I sina senaste rekommendationer till Sverige betonar barnrättskommittén att Sverige bör ratificera protokollet i syfte att ytterligare främja uppfyllandet av sitt åtagande om barnets rättigheter.^[02]

Det finns idag inte någon enskild, nationell instans i Sverige som har som uppdrag att ta emot individuella klagomål från barn när deras rättigheter enligt barnkonventionen kränks. De befintliga nationella klagosystem som finns är vare sig heltäckande eller anpassade för barn. Syftet med denna rapport är därför dels att undersöka vad en nationell, individuell klagomekanism för barn kan innebära för Sverige, dels vilka för- och nackdelar det finns med en ratificering av TP3. En diskussion förs om ett eventuellt samband mellan ratificering av protokollet och att stärka de nationella klagomekanismerna för barn.

[02] Barnrättskommittén 2015, p. 61.

DE FRÅGESTÄLLNINGAR SOM RAPPORTEN FRÄMST BEHANDLAR ÄR

- Vad är barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll, TP3?
- Vilka möjligheter har barn i Sverige idag att framföra klagomål när deras rättigheter enligt barnkonventionen kränks?
- Vilka möjligheter har barn i andra europeiska länder att framföra klagomål vid en rättighetskränkning?
- Bör Sverige ratificera TP3? Vilka för- och nackdelar finns det med en ratificering av TP3?

1.2. NÅGRA ORD OM

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT OCH MATERIAL

Rapporten består av en redogörelse av innebörden av och syftet med TP3, innebörden av ett effektivt rättsmedel, barnrättskommitténs rekommendationer och uttalanden kring klagomekanismer för barn och barnanpassade processer samt klagomöjligheter för barn i Sverige idag. I den del som beskriver barns klagomöjligheter i Sverige framställs illustrerande exempel i form av berättelser om barn som utsätts för rättighetskränkningar och hur deras möjligheter att få dessa prövade ser ut i Sverige idag. För att få konkreta exempel på vad en nationell, individuell klagomekanism för barn kan innebära har vi även valt att titta närmare på några andra europeiska länder. De länder vi har valt att undersöka är Irland, Norge och Belgien. Dessa länder har på olika sätt vidtagit åtgärder för att stärka barns processuella och materiella ställning; antingen genom ratificering av TP3, utökande av den nationella barnombudsmannens befogenheter eller inkorporering av barnkonventionen.

De slutsatser som kan dras av de ovannämnda avsnitten i rapporten diskuteras utifrån dels de svårigheter som undersökningen av Irland, Norge och Belgien visat, dels med utgångspunkt från förutsättningarna för barn i Sverige att få sina rättigheter prövade. Även vilken betydelse en nationell klagomekanism kan ha i förhållande till en internationell klagomekanism diskuteras.

Arbetet med att samla erfarenheter om och från barn har genomförts på följande vis. Under tiden april 2017 till augusti 2017 har vi fört diskussioner med Barnrättsbyrån i Stockholm samt med en advokat i Stockholm som har återkommande försvararuppdrag och är väl insatt i barnrättsfrågor. Barnrättsbyrån arbetar på uppdrag av barn och unga och erbjuder stöd, råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör barns rättigheter. Barnrättsbyråns arbete illustrerar hur ett barn kan vara utsatt på olika sätt; en rättighetskränkning behöver inte bara ske genom ett negativt beslut från en myndighet och upprättelse behöver inte endast ske genom en framgångsrik domstolsprocess. Advokaten, som har erfarenhet av uppdrag som målsägandebiträde samt offentlig försvarare för underåriga, har hjälpt oss att identifiera brister i det rättsliga systemet för de unga som hen möter i sin verksamhet. Observationer gjorda av Barnrättsbyrån och advokaten har sammanfogats till fyra olika barnröster inom följande rättsområden: barn i brottmål, barn som behöver socialtjänstens stöd och skydd samt barn i migration. Dessa tre rättsområden har valts i samråd med Barnrättsbyrån, advokaten i Stockholm och UNICEF Sverige. Trots att barnens erfarenheter i samtliga fall har

förmedlats genom en vuxen är vår bedömning att dessa berättelser bidrar till att levandegöra och illustrera hur ett barns situation kan se ut i förhållande till barnets ställning i rättsligt hänseende. Tillsammans med Barnrättsbyrån, stockholmsadvokaten och UNICEF Sverige har författarna strävat efter att illustrationerna ska ligga så nära verkliga situationer som möjligt utan att någon enskild identitet röjs.

2. BARNKONVENTIONENS TREDJE TILLÄGGSPROTOKOLL, TP3

2.1 VAD ÄR TP3?

2.1.1. ALLMÄNT

Det tredje och senaste tilläggsprotokollet till barnkonventionen ger barn en individuell klagorätt som annars saknas i barnkonventionen. Enligt protokollet kan barn och deras ombud föra fram klagomål till FN:s barnrättskommitté mot enskilda stater om deras rättigheter kränkts och de inte haft möjlighet att få upprättelse i hemlandet.

Protokollet innebär inga nya rättigheter för barn, utan är ett kompletterande verktyg för barn att hävda och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. Genom ratificering av TP3 erkänner en konventionsstat att barnrättskommittén ska ha behörighet att motta och pröva klagomål från barn i länder som är underkastade konventionsstatens jurisdiktion och som påstår sig ha utsatts för kränkning av staten av någon av de i barnkonventionen angivna rättigheterna.

Barnrättskommittén ska inte liknas vid en domstol. Rekommendationer och förslag på åtgärder som barnrättskommittén lämnar efter att ha utrett ett klagomål är inte bindande för konventionsstaten. Protokollet sätter dock press på konventionsstaterna att uppfylla sina skyldigheter att utveckla nationella system för att hantera brott mot barnkonventionen.^[03]

2.1.2. HUR FUNGERAR KLAGOMÅLSFÖRFARANDET ENLIGT TP3?

Klagomålsförfarandet enligt TP3 fungerar i huvudsak på samma sätt som klagomålsförfarandet för övriga FN-konventioner.^[04] Det innebär att vem som helst får framföra ett klagomål till barnrättskommittén. I klagomålet ska det ges en förklaring till varför den klagande anser att en rättighetskränkning har skett och att alla medel har använts för att få upprättelse i hemlandet, det vill säga att samtliga nationella rättsmedel har uttömts. Det klagande barnet måste inte företräddas av ombud.

Om barnrättskommittén beslutar att ärendet ska prövas skickas ärendet till konventionsstaten för yttrande. Konventionsstaten kan då redogöra för de åtgärder

som vidtagits för att rätta till situationen. När yttrandet inkommit skickas det till klaganden som får tillfälle att yttra sig. Därefter fattar barnrättskommittén beslut i ärendet. Om barnrättskommittén bedömer att någon rättighetskränkning inte ägt rum avslutas ärendet. Om barnrättskommittén däremot bedömer att en rättighetskränkning ägt rum finns det en möjlighet att under ledning av barnrättskommittén genomföra diskussioner mellan klaganden och konventionsstaten i syfte att genomföra en förlikning av ärendet. Det får endast ske om det är förenligt med barnets rättigheter enligt barnkonventionen. När en förlikning avslutas ärendet.

När beslut fattas ges konventionsstaten 180 dagar att informera kommittén om de åtgärder som vidtagits för att efterleva kommitténs rekommendationer. Uppföljningsrapporten från konventionsstaten skickas till klaganden för yttrande. Om konventionsstaten underlåter att vidta de rekommenderade åtgärderna kvarstår ärendet under bevakning och en dialog inleds med konventionsstaten till dess att konventionsstaten vidtagit tillfredsställande åtgärder. Kommitténs beslut är slutliga och kan inte överklagas. Barnet ska om möjligt informeras om klagomålet. Som tidigare nämnts är barnrättskommitténs rekommendationer inte bindande. Barnet kan inte heller genom barnrättskommitténs beslut få någon form av ersättning för kränkningen.

I det fall barnet representeras av en vuxen och det finns misstanke om att barnet utsatts för påtryckningar att inleda ett klagomålsförfarande kan barnrättskommittén utreda om barnets samtycke är resultatet av otillbörliga påtryckningar. Klagomål får framföras för ett barn eller flera barns räkning utan att uttryckligt samtycke finns om den som framför klagomålet kan ange godtagbara skäl till varför samtycke saknas och barnrättskommittén anser att det ligger i barnets intresse att klagomålet framställs.

2.1.3. BARNRÄTTSKOMMITTÉNS PRAXIS

Det finns för närvarande fyra beslut publicerade på barnrättskommitténs webbplats. Ett av klagomålen rör

[03] Nätverket för barnkonventionen, s. 4.

[04] För det nedanstående hänvisas till protokollet som endast finns tillgängligt på engelska. Protokollet går att finna på UNICEF Sveriges webbplats <https://unicef.se/barnkonventionen/tillaggsprotokoll>

en händelse som skett innan protokollet ratificerats av konventionsstaten och i två av besluten fann barnrättskommittén att det inte var visat att någon kränkning av barnets rättigheter skett. I ett av besluten avskrevs klagomålet eftersom det återkallades av klaganden. Utöver dessa fyra beslut finns det för närvarande 14 fall som det inte har fattats något beslut i, varav elva rör barn i migration.^[05]

Det första klagomålet till barnrättskommittén framställdes i september 2014 av ett ensamkommande flyktingbarn från Ghana genom hans ombud (en spansk advokat).^[06] Barnrättskommittén fattade i juli 2015 ett beslut att avvisa klagomålet då samtliga omständigheter i klagomålet ägde rum före den 14 april 2014, när TP3 trädde i kraft i Spanien, varför klagomålet brast i formellt hänseende.

Det andra klagomålet framställdes i oktober 2015 och var även detta riktat mot Spanien.^[07] Klagande var en kvinna som hade hamnat i konflikt med sin bror och svägerska på grund av en arvsrättslig tvist. Med anledning av denna tvist fick kvinnan inte tillåtelse av sin bror och svägerska att träffa deras barn (kvinnans brorsdotter). Kvinnan stämde föräldrarna i nationell domstol och yrkade att domstolen skulle ge henne och brorsdottern rätt till umgänge. Både under- och överinstanserna ansåg att det mot bakgrund av föräldrarnas konflikt med kvinnan skulle utgöra en stressfaktor och onödig påfrestning för brorsdottern att ha umgänge med en för henne okänd faster. I sitt klagomål till barnrättskommittén framförde kvinnan att de spanska domstolarnas beslut stred mot bland annat artikel 3 i barnkonventionen då det var oförenligt med brorsdotterns bästa att inte ha någon kontakt med eller känna till sin faster. Kvinnan anförde även att såväl hennes som brorsdotterns rättigheter enligt artikel 39 i barnkonventionen hade kränkts (barnets rätt till åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning). Barnrättskommittén fattade beslut i september 2016 om att kvinnan inte ansågs ha visat på vilket sätt domstolarnas beslut stod i strid med åberopade

artiklar i barnkonventionen. Vad avser kvinnans påstående att hon själv var föremål för en rättighetskränkning konstaterade barnrättskommittén att konventionens rättigheter är rättigheter för barn och inte vuxna.

Det tredje klagomålet framställdes i september 2015 av en man född 1957 och medborgare i Costa Rica och USA.^[08] Han framställde klagomålet för sina tvillingsöners räkning, båda födda genom en surrogatmamma i Kalifornien. En domstol i Kalifornien hade tillerkänt mannen rättsligt föräldraskap och ensam vårdnad om söner. Söner fick i sitt amerikanska födelsebevis både faderns och surrogatmammans efternamn. Myndigheterna i Costa Rica beslutade att registrera endast det efternamn som söner fått från fadern och inte efternamnet från surrogatmaman. Myndigheterna gjorde en analog tillämpning av inhemska bestämmelser om namngivning av utomäktenskapliga barn, enligt vilka barnet endast får faderns efternamn. Utan framgång överklagade fadern beslutet till samtliga instanser i Costa Rica och begärde att söner skulle få båda efternamnen registrerade. I sitt klagomål till barnrättskommittén anförde fadern bland annat att barnens rättighet enligt artikel 8 i barnkonventionen (rätten att behålla sin identitet) blivit kränkt. Barnrättskommittén fattade i januari 2017 beslut i vilket de menade att fadern inte kunnat visa på vilket sätt myndigheternas beslut att inte registrera barnens båda efternamn utgjorde ett hinder mot deras möjlighet att få fullständig kännedom om sitt biologiska ursprung och att det inte heller var tillräckligt motiverat på vilket sätt beslutet utgjorde en kränkning av barnens rätt att få behålla sin identitet.

2.2. BETYDELSEN AV BARNKONVENTIONENS ARTIKEL 3 OCH 12 FÖR BARNES RÄTT TILL UPPRÄTTELSE VID KRÄNKNINGAR ENLIGT KONVENTIONEN

Två av artiklarna i barnkonventionen är av särskild betydelse i frågan om barns deltagande i rättsprocesser, nämligen artikel 3, om barnets bästa, och artikel 12 om barnets rätt att komma till tals. Artikel 3 om barnets bästa är en central utgångspunkt för alla rättsliga avgöranden ▶

[05] Listan finns tillgänglig på webbplatsen för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/TablePendingCases.pdf> (hämtades 2017-09-03).

[06] Ärendenummer CRC/C/69/D/1/2014.

[07] Ärendenummer CRC/C/73/D/2/2015.

[08] Ärendenummer CRC/C/74/D/5/2016.

- som rör barn och artikeln finns idag implementerad på flera håll i svensk rätt. Även artikel 12 har implementerats i flera rättsområden i svensk rätt.

Principen om barnets bästa är en rättslig målsättning som innebär att ett beslut på bästa sätt ska tillgodose ett barns olika behov och intressen. Principen uttrycker dock inte något om barns deltagande i rättsprocesser som rör dem själva. Formuleringen av barnets bästa tar främst sikte på en materiell norm som ska beaktas i alla beslut och åtgärder som rör barn. Processuella regler vars ändamål är att optimera förutsättningarna för att fatta ett beslut enligt barnets bästa kan emellertid ses som ett utflöde av principen om barnets bästa.^[09]

Artikel 12, om rätten att komma till tals, tar i större utsträckning direkt sikte på barns delaktighet i rättsprocesser. Enligt artikeln ska konventionsstaterna tillförsäkra barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras i alla domstols- och myndighetsförfaranden som rör barnet.

Artikel 12 innebär en markering av att barnet är ett subjekt och en aktör med en självständig rätt till deltagande i processer som rör barnet självt. Artikeln ger barnet rätt att aktivt påverka sitt liv och få sin vilja och åsikt respekterad. Rätten att komma till tals ställer inte krav på att barnet måste uttrycka sin åsikt. I stället är det en rättighet för barnet att förmedla en åsikt om barnet så önskar. Rätten att komma till tals innebär inte heller en rätt för barnet att föra sin egen talan eller att ha talerätt i samtliga mål som rör barnet självt. Den betonar dock vikten av att barnets egen uppfattning verkligen kommer fram i processen och beaktas i beslutet.^[10]

2.3. JÄMFÖRELSE MED ANDRA INTERNATIONELLA KONVENTIONER OCH TILLÄGGSPROTOKOLL

Sverige har godkänt att övervakningskommittén för samtliga FN-konventioner prövar enskilda klagomål mot Sverige, utom konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) och TP3. Sverige har även ratificerat Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, Europakonventionen. Kränkningar av rättigheter enligt Europakonventionen prövas av Europadomstolen.

Det senaste fakultativa protokollet beträffande klagorätt som ratificerades av Sverige var protokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD. Som skäl för sitt förslag att ratificera protokollet anförde regeringen att den individuella klagorätten är ett av flera viktiga instrument inom kontrollsystemet för mänskliga rättigheter och att en sådan klagorätt kan bidra till att utveckla och tolka konventionernas innehåll. Samtliga remissinstanser tillstyrkte eller hade ingen erinran mot att Sverige ratificerade det fakultativa tilläggsprotokollet. Barnombudsmannen angav i sitt remissyttrande att om rättigheter ska ha någon innebörd för barn måste det finnas effektiva medel för att rättigheterna ska kunna utkrävas.^[11]

Sedan ratificeringen av konventionen och dess tilläggsprotokoll har CRPD-kommittén granskat två ärenden mot Sverige. Som exempel kan nämnas Jungelin mot Sverige (2014-10-02). I detta ärende var det frågan om en kvinna som nekats anställning hos Försäkringskassan med motiveringen att det inte ansågs ekonomiskt försvarbart att vidta de åtgärder som behövdes för att kvinnan, som hade en funktionsnedsättning, skulle kunna utföra sina arbetsuppgifter. Diskrimineringsombudsmannen väckte talan om skadestånd för kvinnans räkning i Arbetsdomstolen men käromålet ogillades. Kvinnan vände sig därefter, genom representation av Unga med Synnedsättning (US) och Synskadades Riksförbund (SRF), till kommittén och gjorde gällande att Arbetsdomstolens avgörande stred mot hennes rättigheter enligt konventionen. Kommittén ansåg emellertid att det inte skett någon kränkning av kvinnans rättigheter.

ESK-konventionen trädde i kraft i Sverige år 1976. I ESK-rättigheterna ingår till exempel rätten till mat, hälsa, bostad, utbildning och försörjning genom eget arbete.

Den 10 december 2008 antog FN:s generalförsamling enhälligt ett tilläggsprotokoll till ESK-konventionen rörande enskild klagorätt. Sverige framhöll att man inte var övertygad om att enskild klagorätt är det bästa sättet att främja ESK-rättigheterna, framför allt eftersom ESK-rättigheternas karaktär ofta gör det mycket svårt att med precision ange när en kränkning ska anses ha begåtts. Mot bakgrund av den betydande osäkerhet som finns kring effekterna av tilläggsprotokollet valde regeringen att vare sig underteckna eller ratificera protokollet.^[12]

[09] Kaldal 2010, s. 130.

[10] A.a, s. 131.

[11] Proposition 2008/09:28, *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, s. 104 f.

[12] Se bland annat dåvarande socialminister Göran Hägglunds svar från 2010-05-12 på skriftlig fråga 2009/10:763 ESK-konventionens tilläggsprotokoll.

3. TILLGÅNG TILL ETT EFFEKTIVT RÄTTSMEDEL

3.1. VAD KÄNNETECKNAR ETT EFFEKTIVT RÄTTSMEDEL?

Barnkonventionen saknar en egen reglering kring vad som utgör ett effektivt rättsmedel. För vägledning kring vad som utgör ett effektivt rättsmedel för barn krävs därför att man vänder sig till andra internationella instrument. Till de viktigaste hör Europakonventionen.

I Europakonventionen artikel 13 stadgas rätten till ett effektivt rättsmedel. Enligt artikeln har *"var och en, vars i denna konvention angivna fri- och rättigheter kränkts, rätt till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet."*

För att artikeln ska kunna åberopas krävs att klaganden på rimliga grunder visar sig ha utsatts för en kränkning av en rättighet i Europakonventionen. Klaganden ska inte heller ha haft möjlighet att på ett effektivt sätt i hemlandet få kränkningen prövad.^[13]

Även om Europakonventionen artikel 13 inte täcker kränkningar av rättigheter enligt barnkonventionen utgör artikeln och den omfattande praxis som behandlat artikeln en viktig vägledning i bedömningen kring vad som kan anses vara ett effektivt rättsmedel. Europadomstolen har beskrivit vilka krav som ska vara uppfyllda för att ett rättsmedel ska

betraktas som effektivt i konventionens mening. Några av dessa är att rättsmedlet ska vara tillgängligt och praktiskt möjligt för den berörda personen att använda samt erbjuda reella möjligheter till prövning av den aktuella frågan. Rättsmedlet ska även vara ägnat att leda till rättelse och ge rimliga utsikter till framgång, att den prövande myndighetens befogenheter och garantier är tillräckliga, att beslutet fattas inom rimlig tid samt att beslutet fattas medan det fortfarande kan få en praktisk effekt och gå att verkställa.^[14] Att ett överklagande inte vunnit bifall kan inte tas till intäkt för att rättsmedlet varit ineffektivt.^[15]

3.2. BARNRÄTTSKOMMITTÉNS UTTALANDEN OM RÄTTSMEDEL FÖR BARN

3.2.1. ALLMÄNT

Barnrättskommittén framhåller i de allmänna kommentarerna att det är en konventionsförpliktelse att den konventionsanslutna staten tillhandahåller effektiva rättsmedel på nationell nivå för prövning av rättighetskränkningar enligt barnkonventionen.^[16] Barnrättskommitténs uttalanden om att barn ska tillförsäkras klagomöjligheter inrymmer flera andra krav, utöver vad som anförts ovan, beträffande rätten till ett effektivt rättsmedel enligt Europakonventionen artikel 13. *Barnrättskommittén anser bland annat att barn ska ha tillgång till*

[13] Danelius, s. 351.

[14] Dessa kriterier är sammanställda i SOU 2008:3, *Skyddet för den personliga integriteten*, s. 89.

[15] Danelius, s. 539.

[16] General Comment no. 5 CRC/GC/2003/5, 27 november 2003, p. 24.

oberoende förfaranden för att anmäla kränkningar. Dessa ska vara både barnanpassade och effektiva. Staten har således en skyldighet att se till att det finns oberoende instanser dit barn och unga kan vända sig för att på ett effektivt och barnanpassat sätt kunna framföra klagomål vid en rättighetskränkning. Utöver detta anser barnrättskommittén att konventionsstaterna ska säkerställa och underlätta tillgången till en rättslig prövning i domstol.^[17]

I en rapport från FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter beskrivs innebörden av en rättslig prövning som en möjlighet för barnet att få en rättvis och snabb prövning av kränkningar av rättigheter i enlighet med nationella och internationella normer. Tillgång till rättslig prövning förutsätter att barns rättsliga ställning stärks. Bland annat måste barn få tillgång till relevant information och effektiva rättsmedel för att kunna hävda sina rättigheter.^[18]

De slutsatser som kan dras av barnrättskommitténs uttalanden kan sammanfattas enligt följande;

- Varje enskild medlemsstat ska säkerställa att det finns oberoende instanser dit barn och unga kan vända sig för att framföra enskilda klagomål.
- Rättighetskränkningen ska gå att pröva genom att barn och unga ges tillgång till domstolar och möjlighet att inleda rättsliga förfaranden.
- De klagomekanismer som finns tillgängliga ska vara särskilt anpassade till barns förutsättningar och vara effektiva utifrån ett barnrättsperspektiv.
- Barn ska också ha tillgång till barnanpassad information, råd och advokathjälp, inklusive stöd att själva föra talan för att säkerställa att barnet för egen del kan delta i och förstå förfarandet.

3.2.2. EN OBEROENDE INSTITUTION FÖR BARN

Barnrättskommittén anger i sina uttalanden att oberoende nationella institutioner för mänskliga rättigheter är en viktig mekanism för att främja och säkerställa barnkonventionens genomförande.^[19] Barnrättskommittén uppmuntrar därför konventionsstaterna att inrätta en oberoende nationell institution som verkar för att granska genomförandet av barnkonventionen. En sådan institution ska ha befo-

genhet att hantera enskilda klagomål och framställningar. **Även om både vuxna och barn behöver oberoende nationella institutioner som skyddar deras rättigheter, finns det skäl att säkerställa att barns rättigheter får särskild uppmärksamhet.**^[20] Dessa skäl är flera. Bland annat är barn på grund av sin utvecklingsnivå särskilt utsatta för rättighetskränkningar. Det tas fortfarande sällan hänsyn till barns åsikter och de flesta barn har inte rösträtt och kan därför inte spela en meningsfull roll i att påverka de politiska processer som avgör insatser för mänskliga rättigheter. Utöver detta är det mycket svårt för barn att använda rättsväsendet för att skydda sina rättigheter eller för att söka upprättelse för rättighetskränkningar. Likaså är deras tillgång till organisationer som kan skydda deras rättigheter i allmänhet begränsad.

Institutionen, oavsett utformning, ska oberoende kunna övervaka efterlevnaden av, verka för och skydda barns rättigheter och med verkligt genomslag. Det är enligt barnrättskommittén mycket viktigt att främjande och skydd av barns rättigheter blir ett standardinslag i alla verksamheter och att alla institutioner för mänskliga rättigheter som finns i ett land samarbetar för att uppnå detta.

Institutionen bör, om möjligt, vara förankrad i konstitutionen och ska åtminstone ha ett lagstadgat mandat. Barnrättskommittén anser vidare att mandatet bör ha ett så brett tillämpningsområde som möjligt och bör därför omfatta konventionen, dess fakultativa protokoll och andra relevanta internationella instrument för mänskliga rättigheter. Därmed omfattas helt barns mänskliga rättigheter, särskilt deras medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Institutionen bör ges de befogenheter som behövs för att den ska kunna fullgöra sitt mandat, inklusive befogenheter att höra alla personer och skaffa all information och dokumentation som krävs för att bedöma situationer som faller inom dess behörighet.^[21]

Det anges att den oberoende institutionen måste ha befogenhet att hantera enskilda klagomål och framställningar. När det är lämpligt ska den oberoende institutionen också genomföra medling och förlikning vid klagomål. Institutionen bör också ha befogenhet att stödja barn som driver rättsprocesser, inklusive befogenheten att i institutionens namn driva mål som rör barns frågor och ingripa i domstolsprocesser för att informera domstolen om den människorättsproblematik som finns i målet.

[17] General Comment no. 15 CRC/C/GC/15, 17 april 2013, p. 120.

[18] United Nations High Commissioner for Human Rights, *Access to justice for children*, 2013, s. 6 ff.

[19] General Comment no. 2 CRC/GC/2002/2, 15 november 2002.

[20] A.a., p. 5.

[21] A.a., p. 8.

3.2.3. EN BARNANPASSAD PROCESS

Europarådets ministerkommitté har antagit särskilda riktlinjer om ett barnvänligt rättsväsende. Detta definieras som ett juridiskt system som garanterar respekt och effektiv implementering av barns rättigheter, i förhållande till barns ålder och mognad och omständigheterna i varje särskilt fall. *Rättssystemet ska vara tillgängligt, åldersanpassat, snabbt, inriktat på barnets behov samt respektera barnets rättigheter, såsom rätten att kunna delta i och förstå förfaranden som rör barnet samt respekt för barnets rätt till privat- och familjeliv, integritet och värdighet.*^[22]

Även Child Rights International Network (CRIN) har utrett innebörden av de krav som ställs på ett barnvänligt rättssystem och tagit fram en så kallad verktygslåda kopplad till principerna om barnanpassning.^[23] CRIN understryker vikten av förståelse för att det inte alltid finns endast en korrekt lösning på de problem som barn och unga kan möta i ett rättssystem. Målet med ett barnvänligt rättssystem är därför att tillhandahålla ett antal olika strategier som kan användas för att anpassa processen utifrån de särskilda förutsättningarna för det eller de barn som är involverade. CRIN menar att rättssystemet för barn ofta kan innebära ytterligare trauma för det kränkta barnet i stället för att vara en möjlighet till upprättelse. De kriterier som ska vara uppfyllda för att ett rättssystem ska klassas som barnvänligt är därför bland annat att barn och unga ska ha tillgång till kostnadsfri juridisk rådgivning, att barn ska kunna diskutera sina rättigheter och möjligheter med vuxna som har erfarenhet och kompetens att tala med barn, samt ha möjlighet att på egen hand, eller med hjälp av vårdnadshavare eller annan vuxen, inleda en process angående kränkningar av rättigheterna.^[24]

[22] The Committee of Ministers of the Council of Europe, *Guidelines on Child Friendly Justice*, 2010.

[23] CRIN är ett internationellt nätverk och en forsknings- och policyorganisation som inrättades år 1991. CRIN:s arbete består bland annat av att övervaka mönster av kränkningar av barns rättigheter globalt och initiera politiska diskussioner och kampanjer i frågan om barns rättigheter enligt barnkonventionen.

[24] Child Rights International Network, *Child-Friendly Justice and Children's Rights*, 2013.

3.2.4. HJÄLPLINJER FÖR BARN

Hjälplinjer är inte något rättsmedel, men förtjänar ändå att uppmärksammas i sammanhanget. EU-kommissionen har uttryckt att nationella hjälplinjer är viktiga verktyg i arbetet med att hjälpa barn att förstå och utkräva sina rättigheter och är en integrerad del i de barnanpassade processer och individuella klagomekanismer som ska finnas för barn.^[25] Child Helpline International har i en rapport beträffande betydelsen av hjälplinjer för barn betonat att hjälplinjer ofta är den första kontakt barn och unga har när de upplever att de utsatts för rättighetskränkningar och kan vara en trygg och tillgänglig ingång för dem till det skyddssystem som finns tillgängligt. Studier utförda av Child Helpline International har visat att hjälplinjer i konkreta fall har hjälpt barn att hitta rätt person eller myndighet som de bör tala med i frågan om den kränkning de utsatts för, informerat barn om deras rättigheter och identifierat brister i skyddssystemet för barn.^[26]

I barnrättskommitténs senaste granskning av uppmärksammas att många av Sveriges kommuner har en hjälplinje (socialjourer) som är bemannad dygnet runt med socionomutbildad personal.^[27] Barnrättskommittén noterar emellertid att ett stort antal kommuner i Sverige endast har kapacitet att ta emot samtal under dagtid. Sverige uppmuntras av barnrättskommittén att avsätta mer mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser till hjälplinjer för att kunna erbjuda dygnet-runt-service i hela landet. Även Child Helpline International rekommenderar i sin rapport att de enskilda staterna måste avsätta de medel som behövs för att stärka nationella hjälplinjer och garantera finansiering till dessa.

[25] Europeiska Kommissionen, *9th European Forum on the rights of the child. Coordination and cooperation in integrated Child protection systems. Reflection paper*, 2015, s. 10.

[26] Child Helpline International, *The Importance of Child Helplines for Child Protection in Europe*, 2017, s. 2 f.

[27] Barnrättskommittén 2015, p. 33.

3.3. VAD KAN ETT KLAGOMÅL LEDA TILL?

Vad kan då en upprättelse leda till för ett barn? Det finns flera olika möjligheter. Vid ett överklagande kan en upprättelse leda till att ett myndighets- eller domstolsbeslut som lett till en kränkning av barnets rättigheter ändras och barnet därigenom får sin rättighet tillgodosedd, såsom att ett barn får sin rätt att vara med sin familj eller rätt till bostad tillgodosedd. Den rättighetskränkning som barnet utsatts för är emellertid inte alltid ett beslut, utan kan också vara frånvaron av en åtgärd. Klagomålet och upprättelsen kan då leda till att det fattas ett beslut och att barnet därigenom får sin rätt tillgodosedd. Ibland kan det emellertid vara för sent att ge barnet upprättelse genom att ändra ett beslut eller att fatta ett nytt. Det kan exempelvis vara så att beslutet eller frånvaro av beslut ligger långt tillbaka i tiden och att barnets situation ser annorlunda ut idag. Har klagomålet lett till bedömningen att en rättighetskränkning skett kan det i stället bli aktuellt att fråga sig om barnet ska få upprättelse genom ekonomisk kompensation, det vill säga genom skadestånd.

Den typ av skadestånd som främst aktualiseras vid rättighetskränkningar är skadestånd för ideell skada. Ideell skada kan beskrivas som när någon drabbas av obehag eller lidande eller får men för framtiden som inte direkt kan värderas i pengar. Till skillnad från vad som gäller i fråga om ekonomisk skada gäller som huvudregel att rätt till ersättning för ideell skada förutsätter lagstöd och ska tillämpas restriktivt.^[28] I takt med att det blivit allt vanligare att enskilda gör gällande att deras mänskliga rättigheter enligt Europakonventionen har åsidosatts och begär ekonomisk ersättning för det, har Högsta domstolen konstaterat att principerna för

kränkningersättning enligt svensk rätt bör kunna tillämpas vid överträdelser av Europakonventionen och utdömt skadestånd i form av ideell ersättning med Europakonventionen som en självständig grund för ansvar.^[29]

Denna möjlighet saknar motsvarighet i svensk rättspraxis vad gäller rättigheter enligt barnkonventionen. Anledningen till detta torde framför allt vara att barnkonventionen till skillnad från Europakonventionen ännu inte är inkorporerad i svensk rätt och inte utgör svensk lag. I ett yttrande i SOU 2016:19 skriver Bertil Bengtsson att det inte kan uteslutas att det allmänna, vid en inkorporering av barnkonventionen, kan komma att få bära ett liknande ansvar vid överträdelser av barnkonventionen, som vid kränkningar enligt Europakonventionen. Bengtsson menar att det är tänkbart att domstolarna redan idag analogivis kan beakta den rättspraxis som bildats om överträdelser av Europakonventionen även i fråga om rättigheter enligt barnkonventionen. Han anför vidare att det också är möjligt att domstolen genom en sorts analogi från artikel 13 i Europakonventionen skulle anse sig kunna tillämpa andra rättsmedel än skadestånd vid överträdelse av barnkonventionen, till exempel genom att se till att fysisk eller psykisk rehabilitering sker.^[30]

[28] Det finns inga klara uttryck för en sådan princip i svensk lagtext. Det framgår dock i både lagförarbeten och doktrin att ersättning för ideell skada kräver särskilt stöd (jfr delbetänkande av Kommittén om ideell skada, SOU 1992:84 s. 31 f., med hänvisningar och prop. 2000/01:68 s. 17).

[29] Genombrottet kom i NJA 2005 s.462 (den s.k. Lundgren-domen). I avgörandet prövade HD förutsättningarna för ett skadeståndsanspråk direkt grundat på Europakonventionen och fann att principerna för kränkningersättning enligt svensk rätt kan tillämpas vid överträdelser av Europakonventionen. Skadeståndet utgick därför i form av ideell ersättning. Domen innebar ett åsidosättande av kravet på lagstöd för ersättning för ideell skada och Europakonventionen blev en självständig grund för ansvar. I två senare mål, NJA 2007 s. 295 (Häkningsfallet) och NJA 2007 s. 584 (Familjekränkningsskandalen), visade HD att alla artiklar i Europakonventionen är förenade med en skadeståndsrättslig sanktion när det gäller statens ansvar gentemot enskilda.

[30] SOU 2016:19, s. 617.

4. BARN OCH RÄTTSMEDEL I SVERIGE

4.1. KLAGOINSTANSER FÖR BARN I SVERIGE

Det finns ingen enskild instans i Sverige dit barn kan vända sig och få en kränkning enligt barnkonventionen prövad.

Den enda klagoinstans som enbart vänder sig till barn är Barn- och elevombudet, BEO. I övrigt gäller samma klagoinstanser som för vuxna.

Barnombudsmannen har gjort en kartläggning av barns och ungas möjlighet att framföra klagomål och få sin sak prövad när deras rättigheter kränks. Barnombudsmannens slutsats är att möjligheterna för barn och unga i Sverige att klaga på rättighetskränkningar är starkt begränsade. Det gäller både tillgången till förfaranden genom vilka barn och unga kan framföra klagomål och anpassningen av dessa till barns och ungas förutsättningar. *Barnombudsmannen menar att de instanser som i dag kan ta emot klagomål från barn och unga inte kan sägas vara tillgängliga, snabba eller anpassade till och inriktade på barns behov på det sätt som barnkonventionen kräver.*^[31]

På lokal nivå i Sverige finns det i vissa kommuner ideella organisationer som företräder barn och som arbetar aktivt för att enskilda barns rättigheter ska tillgodoses. Som ett exempel kan nämnas Barnrättsbyrån i Stockholm dit alla barn och unga upp till 21 år som vill ha hjälp med sina rättigheter kan vända sig. Barnrättsbyrån arbetar på uppdrag av barn och unga och erbjuder stöd, råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör barns rättigheter. Sedan 2011 har Barnrättsbyrån haft över 400 uppdrag och snittåldern hos de barn som företräts har varit 16 år. En gemensam faktor för barn som söker hjälp av Barnrättsbyrån är att de har varit i kontakt med myndigheter men inte fått den hjälp de önskat eller inte förstått vad processen inneburit. Barnrättsbyråns verksamhet finansieras genom olika typer av verksamhetsbidrag som Barnrättsbyrån själv ansöker om från både offentlig och privat sektor.^[32]

En annan ideell förening är Barnens rätt i samhället, Bris. Bris har en hjälplinje som både barn och vuxna anonymt kan kontakta för att tala med professionella kuratorer. De är ingen klagoinstans och ger inte heller juridisk rådgivning eller gör juridiska utredningar i enskilda ärenden. Bris är dock ofta den första kontakten som barn har med vuxenvärlden när de upplever att deras rättigheter kränkts. Det

går att chatta, mejla och ringa till organisationen som försöker i sin tur ta kontakt med barn, identifiera vad som brister i kommunikationen mellan barnet och myndigheter och om barnets rättigheter har kränkts. Som ett led i arbetet att ge stöd åt barnet informerar Bris om vilka rättigheter barnet har. Organisationens kan även närvara vid trepartsamtal med exempelvis socialtjänsten om barnet vill. För närvarande deltar inte Bris i fysiska möten med barnet annat än i stödgruppsformat. Precis som Barnrättsbyrån har Bris ingen säker finansiering. Möjligheten för organisationen att hjälpa barn och unga står därför i direkt relation till det ekonomiska stöd verksamheten får. De pengar Bris samlar in kommer från företag, privata givare, fonder och en viss del från staten.^[33]

Nationellt finns ett antal instanser i Sverige dit barn kan vända sig. Den viktigaste är givetvis **Barnombudsmannen, BO**. BO har möjlighet att uppmana enskilda myndigheter, kommuner och landsting att lämna uppgifter om vad de gör för att leva upp till barnkonventionen. BO utövar emellertid inte någon tillsyn och kan inte hantera och utreda klagomål från enskilda personer. I barnrättskommitténs senaste rekommendation till Sverige uppmanas Sverige att utöka Barnombudsmannens mandat till att omfatta befogenheten att ta emot, utreda och hantera klagomål från barn. Barnrättskommittén rekommenderar också att Sverige stärker Barnombudsmannens oberoende.^[34] Barnombudsmannen förordar att myndigheten ska ges i uppdrag att utreda och besluta i enskilda ärenden, företräda barn och unga i domstol och agera ombud i en process enligt TP3.^[35]

Barn- och elevombudet, BEO, är en självständig funktion vid Skolinspektionen dit man kan vända sig om man har blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling i skolan. BEO kan utreda ärendet i syfte att ta reda på om skolan har brustit i sitt ansvar. BEO kan besluta att ge skolan en anmärkning eller förelägga skolan att vidta rättelse. BEO kan också kräva att skolan betalar skadestånd till den berörda eleven. Om skolan inte går med på skadeståndskravet kan BEO föra elevens talan i en skadestandsprocess i domstol. För att kunna gå vidare med en anmälan som inkommit till BEO krävs vårdnadshavarens samtycke om anmälan gjorts av en person under 16 år. ▶

[31] Barnombudsmannen 2016, s. 30.

[32] Från samtal med Ida Hellrup, grundare av och barnrättsjurist på Barnrättsbyrån.

[33] Från samtal med Lisa Mannby, kurator på Bris.

[34] Barnrättskommittén 2015, p. 13.

[35] Barnombudsmannen 2016, s. 34.

- Har barnet fyllt 16 år kan hen själv göra en anmälan utan vårdnadshavarens samtycke, men vårdnadshavaren ska under utredningens gång beredas möjlighet att ställa sig bakom anmälan samt yttra sig i processen. Ett ärende avskrivs i regel från vidare handläggning om samtycke från vårdnadshavare inte har kunnat inhämtas.^[36]

Det finns flera nationella klagoinstanser som har ansvar för vissa områden och som var och en kan vända sig till. Myndighetens ansvarsområde omfattar även barns intressen, men riktar sig inte särskilt till barn. Vid diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling finns det möjlighet att vända sig till Diskrimineringsombudsmannen, DO. Om DO beslutar att driva ärendet vidare i process i domstol krävs dock vårdnadshavarens samtycke.^[37] DO har i dagsläget inte någon särskild ordning för att handlägga frågor och klagomål från barn och unga, men säger sig sträva efter att anpassa hanteringen utifrån barnets ålder och förutsättningar.^[38]

Justitieombudsmannen, JO, eller Riksdagens ombudsmän, som är myndighetens officiella namn, utövar tillsyn över tillämpningen av lagar och andra författningar i offentlig verksamhet. JO:s kontroll initieras både genom anmälningar från allmänheten och genom egna initiativ. Om JO kommer fram till att en myndighet agerat felaktigt vid handläggningen av ett ärende kan JO uttala kritik mot den berörda myndigheten. JO kan dock inte ingripa i pågående ärenden hos myndigheter och kan inte heller ge direktiv till hur ett ärende bör handläggas. Barn och unga kan vända sig till JO utan samtycke eller medverkan från vårdnadshavare eller annan vuxen. JO uppger i Barnombudsmannens enkät att de inte gör någon skillnad i handläggningen beroende på om den som hör av sig är ett barn eller en vuxen, bortsett från att de "möjligen kan tänka sig att klagomål från barn ska handläggas med viss förtur och att kommunikationen med barnet ska anpassas till åldern".^[39]

Justitiekanslern, JK, är en statlig myndighet som utövar tillsyn över myndigheter och deras tjänstemän. Tillsynen är inriktad på tillämpningen av regler för hur mål och ärenden hos myndigheter ska handläggas samt på att upptäcka systematiska fel i den offentliga verksamheten. Enskilda kan framföra klagomål på myndigheter eller tjänstemän till JK vilket kan leda till att JK kritiserar den berörda myndigheten. Inte heller JK kan lägga sig i den dömande

verksamheten hos domstolarna eller ompröva beslut som har fattats av andra myndigheter och ändra deras avgöranden i sak. Utöver sin granskning av myndigheter och tjänstemän kan JK reglera vissa skadeståndsanspråk riktade mot staten. Det finns inga formella hinder mot att barn och unga vänder sig till JK för att framföra klagomål eller ansöka om ersättning. En vuxens samtycke eller medverkan är inte nödvändig för att JK ska kunna inleda ett tillsyns- eller skadeståndsärende.^[40]

Även domstolar har en viktig uppgift vad gäller rättighetskränkningar. Barn ges dock i praktiken begränsade möjligheter att överklaga beslut som rör dem själva, särskilt med tanke på att barn under 18 år i de flesta fall måste företräddas av en ställföreträdare. Några undantag finns i till exempel mål enligt LVU och när barnet är målsägande i brottmål, se mer i avsnitt 4.2 och 4.3.

[36] A.a., s. 24.

[37] Se 6 kap. 2 § första stycket diskrimineringslag (2008:5671).

[38] Barnombudsmannen 2016, s. 18.

[39] A.a., s. 20.

[40] A.a., s. 19.

4.2. PRAKTISKA OCH FORMELLA BEGRÄNSNINGAR FÖR BARN I RÄTTSLIGA PROCESSER

Även om samtliga klagoinstanter formellt är tillgängliga för barn finns det, utöver rent praktiska hinder som att barnet inte känner till eller förstår hur tillvägagångssättet är, även formella hinder när en omyndig person vänder sig till en myndighet eller domstol. Det handlar om att en underårig inte har full rättskapacitet och att vårdnadshavaren har ett ansvar och en rätt att företräda barnet i kontakt med myndigheter och domstolar.^[41] Barnet har, som alla människor, oavsett ålder, rätt att vara part i en rättsprocess eller ett myndighetsförfarande (det vill säga är *partsbehörigt*), men saknar rätten att fullt ut föra sin egen talan (det vill säga *processbehörighet*). I stället tillkommer processbehörigheten barnets ställföreträdare, som vanligtvis är barnets vårdnadshavare. I praktiken innebär det att barnet är beroende av att vårdnadshavaren initierar processen, företar processhandlingar i barnets namn och överklagar ett beslut eller en dom som går barnet emot. Huvudregeln är att vårdnadshavaren är barnets ställföreträdare, om barnet har två vårdnadshavare gäller det båda vårdnadshavarna gemensamt, fram till dess att barnet blir myndigt. Frånsteg från denna huvudregel är om barnet

bedöms ha uppnått en tillräcklig ålder och mognad att föra sin egen talan (det benämns ofta som *barnets beslutsmognad*) eller om det finns en särskild reglering som ger barnet rätt att företräda sig själv eller rätten till en oberoende ställföreträdare. Den som företräder barnet, vårdnadshavaren eller en särskilt utsedd ställföreträdare agerar för barnets räkning utan att vara bunden av barnets godkännande. Processhandlingar som ställföreträdaren företar sig i processen blir däremot bindande för barnet.

I ärenden hos de centrala klagoinstanterna som beskrivits finns det inte någon särreglering som medför att en oberoende ställföreträdare för barnet utses. Det innebär att det, i de fall där barnet inte bedöms vara beslutsmoget, är barnets vårdnadshavare som företräder barnet. Brister i information om klagomöjligheterna och barnets reella och rättsliga beroende av att vårdnadshavarna för barnets talan kan vara en av förklaringarna till att det är mycket ovanligt att barn själva gör anmälan eller är klagande i ärenden hos dessa klagoinstanter.

[41] Se 6 kap. 11 § föräldrabalken (1949:381).

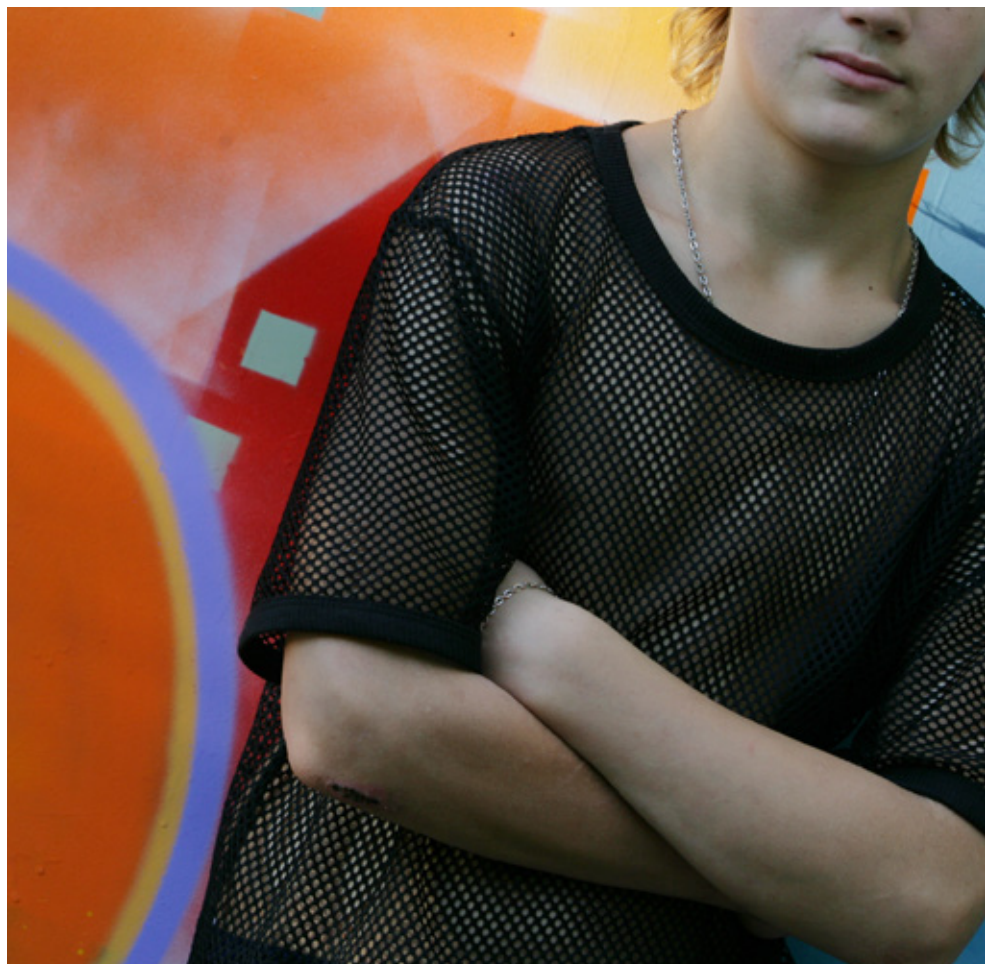
4.3. EXEMPEL PÅ BARNNS MÖJLIGHET ATT ÖVERKLAGA RÄTTIGHETSKRÄNKNINGAR

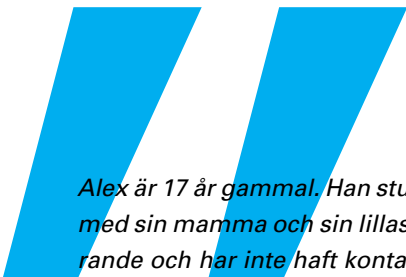
4.3.1. BARN I BROTTMÅL

BARN SOM ÄR MISSTÄNKTA FÖR BROTT

Barn och unga som är misstänkta för brott har rätt till en offentlig försvarare om det inte är uppenbart att det saknas behov av en sådan.^[42] Genom sin offentliga försvarare kan barn, precis som vuxna, överklaga en dom där barnet befunnits skyldig till ett brott. Den offentlige försvararen företräder barnet under hela förundersökningen. Under förundersökningen kan det fattas en rad beslut och vidtas åtgärder av polis, åklagare och kriminalvård.

[42] Se 24 § lagen (1964:167) om unga lagöverträdare.

Alex är 17 år gammal. Han studerar på gymnasiet och bor med sin mamma och sin lillasyster. Alex pappa är frånvarande och har inte haft kontakt med familjen sedan flera år tillbaka. Alex har en mycket nära relation till sin syster och brukar säga att han fungerar som en pappa för henne.

Alex har en neuropsykiatrisk diagnos. Diagnosen medför att han är i ett extra stort behov av rutiner och en jämn aktivitetsnivå. När han inte går i skolan eller umgås med vänner spelar han fotboll för att hålla sig stimulerad. När det blir avbrott i vardagsrutinerna mår Alex väldigt dåligt.

I Alex umgängeskrets från skolan finns det ett antal killar som är inblandade i brottslighet. Alex har själv aldrig begått något brott. Efter ett grovt väpnat rån i Stockholm, där personer i Alex umgängeskrets är inblandade, häktas Alex med misstanke om att han har kopplingar till rånet och är medgärningsman. Alex häktas med fulla restriktioner, vilket innebär att hans kontakter med omvärlden begränsas.

Alex framställer direkt, genom sin offentliga försvarare, en begäran om att han ska få träffa sin mamma och syster i häktet. Åklagaren ger inte sitt medgivande till detta men tillåter telefonkontakt under förutsättning att samtalen avlyssnas av polis. Alex frågar under de följande två veckorna om han får ringa sin familj. Varje gång uppger polis och häktespersonal att de är upptagna och därför inte kan bevaka något samtal. Alex får inte heller information om

när ett samtal kan äga rum. Först efter två veckor får Alex möjlighet att ringa familjen.

Under häktestidens gång är Alex isolerad 23 av dygnets 24 timmar. Efter ett tag börjar Alex känna sig kall och avstängd. Han längtar efter sin familj och oroar sig för hur systemen mår när hon inte får träffa honom eller ha kontakt med honom. Efter två månader i häktet drabbas Alex av ett närmast apatiskt tillstånd. Minimal stimulans och bristen på social interaktion i kombination med hans neuropsykiatriska diagnos medför att han upplever mycket stark oro och ångest. Han får sömnsvärigheter vilket leder till att han får försämrat minne och nedsatt kognitiv förmåga. Han kan inte längre prata med sin försvarare på ett meningsfullt sätt. Under förhören med polisen svarar han inte på frågorna som ställs, vilket både han och hans försvarare upplever får en negativ inverkan på utredningen.

Under tiden Alex är häktad blir låset på dörren till hans rum trasigt. Alex blir därför flyttad från häktets ungdomsavdelning till ett rum på en riskavdelning där personer misstänkta för grovre brottslighet sitter häktade. Alex upplever att han blir annorlunda bemött på riskavdelningen. De är mer ifrågasättande och stränga i sitt förhållningssätt gentemot honom. Alex mående försämrats på den nya avdelningen.

Rättsprocessen slutar med att Alex frias från samtliga misstankar. Han återvänder hem efter att ha suttit häktad i tre månader.

Alex berättelse illustrerar brister i efterlevandet av rättigheter för frihetsberövade barn. Ett barn som placeras i arrest eller häkte kan både komma att tillbringa avsevärd tid i isolering och få restriktioner som isolerar barnet från kontakt med omvärlden. Alex kan, genom sin offentliga försvarare, begära att beslutet om restriktioner omprövas. Även om han överklagar beslutet om restriktioner gäller dock beslutet omedelbart och han drabbas av restriktionerna under den tid det tar att få beslutet omprövat.

Flera av barnkonventionens artiklar aktualiseras vid besluten om restriktioner och isolering. Bland annat kan hanteringen utgöra ett brott mot artikel 3 i barnkonventionen, genom att vara oförenlig med Alex bästa. Likaså kan det som Alex i övrigt utsätts för under tiden han är häktad även innebära ett brott mot artikel 37, där det stadgas att konventionsstaterna ska säkerställa att inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling och att varje frihetsberövat barn ska behandlas humant med respekt för barnets inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar barnets behov. Enligt artikeln har frihetsberövade barn också rätt till kontakt med och besök av sin familj. Även artikel 40 aktualiseras, där det stadgas att varje barn som misstänks eller åtalas för brott har rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde och som tar hänsyn till barnets ålder. Att hålla ett barn isolerat och inte tillåta Alex att ha kontakt med sin familj kan få allvarliga negativa konsekvenser för hans utveckling och kan därför också strida mot artikel 6, om hans rätt till utveckling.

Alex rättigheter enligt artikel 12, om rätten till delaktighet, utmanas också. Det sker bland annat genom "icke-beslut" som han vare sig informeras om eller ges möjlighet att ge sin uppfattning om eller begära omprövning av. Förflyttningen till riskavdelningen är ett sånt beslut. Även fördröjningen hos polisen och häktespersonalen som medför att Alex inte får tala med sin familj är ett missförhållande som inte grundar sig på ett specifikt beslut. Det finns därför inte några beslut att överklaga, trots att situationen medför ett stort lidande för Alex. Det tas vidare inte hänsyn till Alex särskilda behov på grund av hans neuropsykiatriska diagnos. I stället hanteras restriktionerna rutinmässigt, trots att dessa får en större inverkan på Alex psykiska och fysiska mående än på andra barn. Han

kan därmed även ha utsatts för en kränkning enligt art. 2, rätten till icke-diskriminering och en likvärdig behandling. Att Alex mående medför att han inte kan delta i brottsutredningen som han skulle vilja och därmed försämrar hans situation i processen, kan också vara en kränkning av hans rätt till delaktighet enligt artikel 12.

Det är inte bara Alex som drabbas av restriktionerna utan även hans syster som inte får tala med sin bror under en längre period. Hon saknar dock behörighet att begära omprövning av beslutet om restriktioner. Det innebär att hennes rätt till delaktighet i beslut som rör henne kränks. Det är också möjligt att både hennes och Alexs rätt till familjeliv enligt Europakonventionen artikel 8 också kränks. Att Alex inte får ha kontakt med sin mamma torde också innebära en kränkning av artikel 9 i barnkonventionen som bland annat stadgar att barnet inte ska hållas åtskilt från sina föräldrar mot sin vilja, utom när det är för barnets bästa.

Eftersom de rättighetskränkningar som Alex upplevt redan har skett kan han inte få upprättelse på annat sätt än genom ett erkännande eller genom skadestånd. Alex måste då vända sig till JO och JK för att rikta klagomål mot de inblandade myndigheterna. Processerna hos dessa klagomekanismer är, som beskrivs ovan, inte barnanpassade och uppfyller inte barnrättskommitténs krav. De ingår inte heller i den offentliga försvararens roll att hjälpa Alex med ett sådant klagomål. Alex måste därför göra det själv, få hjälp av en anhörig eller hoppas på att den offentliga försvararen gör det utan ersättning. Alex syster, som även hon upplevt rättighetskränkningar, förblir en icke-person i ärendet.

Hade det funnits en individuell klagomekanism för barn hade Alex kunnat vända sig dit och få barnanpassad information kring vilka rättighetskränkningar han utsatts för och hur han kan gå vidare. Han hade även kunnat få hjälp med att framföra klagomål. Får Alex ingen ersättning eller erkännande i Sverige kan en internationell klagomekanism som TP3 ge honom möjlighet att få rättighetskränkningarna prövade. Även Alex syster skulle kunna framföra ett klagomål enligt TP3 med motiveringen att hon utsatts för en rättighetskränkning genom att inte kunna kontakta sin bror, att hon saknar talerätt i Sverige för att överklaga beslutet om restriktioner och därmed inte heller haft några rättsmedel att uttömma.

BARN SOM VITNE TILL OCH OFFER FÖR VÅLD

När barnet är brottsoffer i brottmål har det ställning som *målsägande*. Som målsägande har barnet rätt till ett målsägandebiträde samt i vissa fall även en särskild företrädare för barn.^[43] Ställning som målsägande innebär en rätt att begära att ett beslut att lägga ned en förundersökning eller att inte väcka åtal ska överprövas av en överordnad åklagare, en rätt att överta åtalet samt en rätt att överklaga en dom.^[44]

Barn som bevittnat våld eller annat brott har inte ställning som målsägande och har vare sig rätt till målsägandebiträde eller särskild företrädare. Barnet kan därför inte heller begära omprövning av beslut om nedläggning av förundersökning, överklaga domen eller vidta andra åtgärder i brottmålsprocessen. Barn som bevittnat våld deltar i stället i brottmålsprocessen som vittnen. Även om barn i teorin kan höras utan vårdnadshavarens samtycke följer det av vårdnadshavarens rätt att fatta beslut i frågor som rör barnets personliga angelägenheter, att vårdnadshavarens medverkan kan krävas. Är barnet vittne, och bedömer åklagaren att barnet inte kan besluta i frågan själv, det vill säga saknar beslutsmyndighet, kan barnet nekas rätten att vittna. Är barnet under 15 år krävs det i praktiken att vårdnadshavaren medverkar till att förhöret kommer till stånd.^[45] Vårdnadshavaren kan därför försvåra eller förhindra att förhöret kommer till stånd. Eftersom utrymmet för polisen och åklagaren att ta till tvångsåtgärder är ytterst begränsat i denna situation kan ett förhör med ett barn helt utebli.

Barn som utsatts för brott har alltid rätt att ansöka om brottsskadeersättning till den dag barnet fyller 21 år. Barn under 18 år får inte själva ansöka om brottsskadeersättning utan i stället är det vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna som ansöker.^[46] Även barn som bevittnat våld har rätt till stöd och hjälp samt brottsskadeersättning från staten.

[43] Se lagen (1988:609) om målsägandebiträde och lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn (LSF).

[44] Se 20 kap. 9 § andra stycket samt 20 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken (1942:740).

[45] Åklagarmyndigheten 2014, s. 5.

[46] Se närmare om brottsskadeersättning i brottskadelagen (2014:322).

Evelina är snart 14 år gammal. Hon har flera gånger under sin uppväxt sett fadern utöva våld mot modern. Modern har aldrig kontaktat polis. Hon brukar säga att det är vanligt att föräldrar bråkar ibland och att det inte är något Evelina behöver bekymra sig över.

En lördagskväll när föräldrarna bråkar ser Evelina att fadern sparkar modern och att modern skriker. Modern bestämmer sig för första gången för att ringa polisen som kommer till lägenheten. Fadern förs till polisstationen och Evelina och modern till en kvinnojour. Situationen är omtumlande för Evelina men hon känner sig lättad av att polisen ingriper. Hon vill att våldet från fadern ska upphöra.

Efter några dagar kallas modern och hennes offentliga försvarare till ett förhör hos polisen. Modern vill dock inte berätta om våldet. Hon ångrar sin polisanmälan och svarar inte på polisens frågor. Eftersom modern tidigare nämnt för polisen att Evelina bevittnat våldet säger polisen att de vill förhöra Evelina som vittne. Modern går med på att ta med sig Evelina till ett förhör och får förslag på tid och datum. Vid dagen för förhöret dyker modern inte upp med Evelina och svarar inte på polisens kontaktförsök. Åklagaren konstaterar att det på grund av det bristande underlaget inte går att styrka att någon misshandel ägt rum och beslutar därför att förundersökningen ska läggas ner.

Evelinas berättelse illustrerar hur det krävs att vårdnadshavarna medverkar till att ett barn som bevittnat våld får vara delaktig i brottmålsprocessen. Evelina har bevittnat våld under hela sin uppväxt och våldet kan ha haft lika stor inverkan på Evelina som på modern. Om Evelina inte tillåts vittna kan det vara ett brott mot artikel 12 i barnkonventionen. Även det faktum att Evelinas roll i processen är begränsad till att vara vittne och inte målsägande kan ses som ett brott mot artikeln.

Att Evelina inte får vittna är ett resultat av både moderns agerande och åklagarens beslut att inte kontakta Evelina och fråga om hon vill vittna och bedöma om Evelina är mogen nog att själv fatta beslut i frågan. Åklagarens beslut kan inte överklagas. Inte heller kan Evelina begära omprövning av åklagarens beslut att lägga ned förundersökningen, eftersom hon inte är målsägande. Konsekvensen av att Evelina, som kan lämna uppgifter av betydelse i utredningen, inte hörs under förundersökningen är att förundersökningen försvåras och att beslutsunderlaget blir bristfälligt, vilket leder till att åklagaren beslutar att lägga ner förundersökningen. Det är en förlust för Evelina som vill att faderns våld upphör. Beslutet att lägga ned förundersökningen kan därför vara ett brott mot artikel 19, där det stadgas att varje barn har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld, övergrepp, vanvård eller utnyttjande av föräldrar.

Evelinas delaktighet i brottmålsprocessen styrs i hög grad av moderns agerande och vilja att involvera Evelina i processen. I detta fall hade Evelina behövt vända sig till en individuell klagomekanism för barn där hon hade kunnat tala med någon om sin situation och få information om vilka rättigheter hon har. Hon hade även kunnat företrädas av en utomstående person i processen och i sina kontakter med polisen. Man kan tänka sig att en representant för Evelina hade kunnat tala med åklagaren och med moderns offentliga försvarare och övertala denne att begära omprövning av åklagarens beslut. Hade en sådan medling inte haft någon verkan skulle den individuella klagomekanismen kunna utreda Evelinas ärende närmare för att bedöma om en rättighetskränkning ägt rum. Evelina kan ansöka om ersättning av Brottsoffermyndigheten, men även här behöver hon båda vårdnadshavarnas samtycke. Om den individuella klagomekanismen inte gör bedömningen att en rättighetskränkning ägt rum kan Evelina vända sig till en internationell klagomekanism för att få upprättelse.

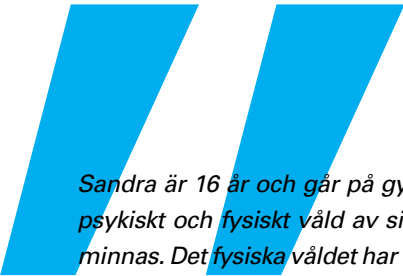
4.3.2. BARN SOM BEHÖVER SOCIALTJÄNSTENS STÖD OCH SKYDD

Om det kommer till socialnämndens kännedom att ett barn kan behöva stöd eller skydd ska nämnden utan dröjsmål inleda en så kallad barnavårdsutredning.^[47] Om barnets behov av stöd och skydd inte kan tillgodoses på frivillig väg och det föreligger en påtaglig risk för att barnets hälsa och utveckling skadas ska barnet beredas vård med stöd av lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I mål enligt LVU betraktas barnet som part. Samma gäller i ärenden enligt socialtjänstlagen. Ett barn som fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan enligt både LVU och socialtjänstlagen.

I mål enligt LVU som rör beslut som är överklagbara (beredande av vård, omedelbart omhändertagande e.t.c) ska ett offentligt biträde förordnas för såväl vårdnadshavare som barn.^[48] Om barnet är under 15 år blir det offentliga biträdet, utan särskilt förordnande, även ställföreträdare för barnet. Detta innebär att barn under 15 år får en självständig ställning gentemot vårdnadshavaren och kan utan vårdnadshavarens medverkan överklaga domstolens avgörande och vidta andra processhandlingar. Offentligt biträde förordnas emellertid inte för barnet förrän socialnämnden överväger att ansöka om beredande av vård enligt LVU eller om barnet omhändertagits omedelbart med stöd av LVU. Fram till dess företräds barn under 15 av sina vårdnadshavare.

[47] Se 11 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstlagen (2001:453).

[48] Se 39 § LVU.

Sandra är 16 år och går på gymnasiet. Hon har utsatts för psykiskt och fysiskt våld av sin mamma så länge hon kan minnas. Det fysiska våldet har minskat det senaste året men Sandra känner fortfarande ett obehag av att vara i närheten av sin mamma. Hon undviker att vara hemma så mycket det går och spenderar mycket tid hos sin pojkvän. Hon har inte vågat prata med någon om situationen i hemmet och vad

hon utsatts för under sin uppväxt, vare sig med kompisar eller personal på skolan. Sandra sköter sig bra i skolan, har bra betyg och betar sig inte avvikande. Sandras pojkvän har dock under en tid misstänkt att Sandra inte mår bra och väljer att konfrontera henne när han en kväll ser att hon har blåmärken på armarna. Sandra berättar att hon bråkade med sin mamma om pengar och att bråket blev fysiskt. Sandras mamma försörjer inte längre Sandra utan tycker att hon ska sluta gymnasiet och skaffa ett jobb. När Sandra säger att hon behöver pengar blir hennes mamma aggressiv.

Sandra bestämmer sig för att bo hos sin pojkvän några veckor tills situationen lugnat sig. När Sandras mamma får veta att Sandra bor hos pojkvännen ringer hon hans familj och hotar dem. Sandra blir rädd och återvänder hem, men upptäcker då att mamman bytt lås. Sandra hör mamman skrika inifrån lägenheten att hon inte är välkommen hem längre.

Sandra tar kontakt med socialtjänsten med hjälp av sin pojkvän. Socialtjänsten bokar en tid för ett möte med Sandra. På mötet berättar Sandra att hennes mamma inte vill försörja henne och att hon inte har någonstans att ta vägen. Sandra fokuserar på sin ekonomiska situation eftersom den känns viktigast. Våldet har ju pågått så länge. Får hon inte pengar kan hon inte gå kvar i gymnasiet och det är det värsta som kan hända henne just nu.

Socialsekreterarna berättar för Sandra att de har olika enheter som hanterar olika frågor och att det är lättast om hon vänder sig till försörjningsstödsenheten och talar med dem. Socialsekreterarna säger dock att Sandra troligtvis inte kommer få någon form av bidrag eller försörjningsstöd eftersom hennes mamma som vårdnadshavare är underhållsskyldig för henne.

Socialtjänsten kallar Sandras mamma till ett möte. På mötet säger mamman att Sandra visst är välkommen hem om hon skulle vilja det och att det är Sandra själv som valt att flytta till sin pojkvän. Socialtjänsten tycker inte att det verkar finnas några omsorgsbrister hos Sandras mamma. Sandra verkar dessutom vara en duktig och ansvarsfull tjej som sköter sig. Sandra beviljas inte ekonomiskt bistånd och socialtjänsten ser ingen anledning att starta någon övrig utredning och avslutar ärendet utan insats.

Sandra, som fortfarande inte vågar åka hem, blir kvar hos sin pojkväns föräldrar. Hon känner sig frustrerad över ovissheten kring sin situation.

Sandras situation illustrerar behovet av representation för barn i myndighetsförfaranden och vikten av att beslutsfattare har kompetens och kunskap att utreda barnets situation.

Sandra befinner sig i en utsatt situation. Trots att hon tar kontakt med socialtjänsten och beskriver att hon inte vill bo hemma hos sin mamma ställer socialsekreteraren inte frågor om hennes hemsituation. Mot den bakgrunden bedömer socialtjänsten att det inte föreligger omständigheter som föranleder att de ska inleda en barnavårdsutredning. Socialtjänstens beslut att inte starta en utredning kan inte överklagas. Sandra kan inte heller själv ansöka om att hon ska beredas vård med stöd av LVU.

De rättighetskränkningar som kan aktualiseras är bland annat att socialtjänsten inte sätter Sandras bästa i främsta rummet, artikel 3 i barnkonventionen. Beslutet kan även strida mot artikel 19, där det stadgas att varje barn har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld, övergrepp, vanvård eller utnyttjande av föräldrar, samt artikel 20, där det stadgas att ett barn som för sitt eget bästa inte kan stanna kvar i sin familjemiljö har rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.

Redan i inledningen av berättelsen kan vi identifiera en situation där Sandra hade behövt stöd. Hon har sedan länge varit utsatt för våld. Det är först när hon är 16 år som hon, tack vare sin pojkvän, till slut kontakter socialtjänsten. Det är inte alla barn som har det stödet tillgängligt. Det är i dessa situationer behovet av en hjälplinje aktualiseras. Till hjälplinjen kan barn ringa anonymt, prata om det som har hänt och hur deras livssituation ser ut. De kan då få information om vilka rättigheter de har, om de utsatts för rättighetskränkningar och hur de kan agera. Detta inledande samtal med vuxenvärlden kan bli barnens ingång till skyddssystemet när de inte har det stöd som Sandra har från sin pojkvän.

I sin kontakt med socialtjänsten har Sandra inte rätt till ett offentligt biträde då någon ansökan om vård inte övervägs. Sandra måste således möta socialtjänsten ensam. Det är svårt för henne att som barn veta på vilket sätt hon ska formulera sig, vad hon ska fokusera på och vad som är relevant att ta upp i förhållande till vad hon vill uppnå. I detta fall hade Sandra behövt berätta om det våld hon utsatts för i hemmet. Det är i första hand socialtjänstens ansvar att tillse att ärendet till fullo utreds. Eftersom Sandras ekonomiska situation är mest angelägen för henne är det den hon fokuserar på. Hennes situation uppfattas

då som mindre akut och ekonomirelaterad. Socialtjänstens bedömning hade förmodligen blivit annorlunda om Sandra hade haft möjlighet att exempelvis ha en vuxen person med sig i ett trepartssamtal med socialtjänsten.

Sandra befinner sig i en situation där det inte finns något beslut att överklaga, samtidigt som hon behöver hjälp. Hade det funnits en lokal klagoinstans för barn hade hon kunnat ta kontakt med dem för att be om hjälp att kommunicera med socialtjänsten. Genom ett lokalt organ eller en myndighet hade hon kunnat framföra ett klagomål till IVO, alternativt en nationell klagoinstans för barn och senare till barnrättskommittén för att få ett erkännande om att hennes rättigheter inte tillgodosetts.

4.3.3. BARN I MIGRATION

Ett barn som är asylsökande har samma ställning i asylprocessen som en vuxen person. Barnet är part i processen såsom käranden och Migrationsverket är motpart. För alla asylsökande, oavsett ålder, förordnas ett offentligt biträde som är en advokat eller jurist på advokatbyrå och som är den asylsökande behjälplig i dennes kontakter med Migrationsverket, och överklagande av beslut och domar.

Genom det offentliga biträdet kan således barn överklaga ett beslut från Migrationsverket eller en dom från Migrationsdomstolen. Förutom det offentliga biträdet utses för ensamkommande flyktingbarn även en god man.^[49] Den gode mannen ska vara barnet behjälplig med sådant som inte rör den juridiska processen, exempelvis ansökningar om bistånd eller kontakter med hälso- och sjukvården.

[49] Se lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Samir är 14 år gammal och är asylsökande i Sverige. Han kom till Sverige från Afghanistan för ungefär ett år sedan. Vid ankomsten registrerades hans ansökan om asyl och han fick ett offentligt biträde och en god man. Han blev kort därefter placerad på ett HVB-boende där han har bott sedan dess.

På HVB-boendet har Samir många vänner, de flesta också ensamkommande flyktingbarn från Afghanistan. Vännerna på boendet är de enda personer han känner sig trygg att prata med om vad han har varit med om i Afghanistan. Samirs gode man brukar inte svara i telefon när Samir ringer och träffar bara Samir när det är absolut nödvändigt, exempelvis i samband med möten hos Migrationsverket.

Några dagar efter asylutredningen i sitt ärende får Samir veta att Migrationsverket fattat ett tillfälligt beslut om att skriva upp honom i ålder eftersom de bedömer att han är över 18 år gammal. Samirs tillvaro såsom den sett ut under det senaste året vänds upp och ner. Personalen på HVB-boendet säger att han inte får bo kvar där och måste flytta omgående. Samir ringer sin gode man som säger att han inte längre har något uppdrag eftersom bara underåriga får ha god man. Samir är dessutom i akut behov av pengar och måste ansöka om högre dagsättning eller

särskilt bidrag hos Migrationsverket, men har ingen aning om hur man gör.

Genom sitt offentliga biträde överklagar Samir det tillfälliga beslutet om uppskrivning av åldern till Migrationsdomstolen. Eftersom Migrationsverkets beslut gäller omedelbart måste Samir ändå lämna HVB-boendet under tiden Migrationsdomstolen gör sin prövning. Samir får en tillfällig plats på ett av Migrationsverkets anläggningsboenden. På anläggningsboendet är alla vuxna och Samir den enda från Afghanistan. Samir, som under flyktvägen blivit utsatt för övergrepp av vuxna män, känner obehag och rädsla av att vistas på anläggningsboendet.

Överklagandet av beslutet om uppskrivning av Samirs ålder avslås. Migrationsverket och kommunen meddelar att Samir därför inte kan återvända till HVB-hemmet utan måste bli kvar på anläggningsboendet

Samir har hört att det kan ta upp till två år innan han får sitt sista svar från domstolen om uppehållstillståndet. Han vet inte hur länge till han orkar bo kvar på anläggningsboendet. Han blir deprimerad vilket påverkar hans möjlighet att ha konstruktiva samtal med sitt offentliga biträde och kommunikationssvårigheterna försvårar hans situation.

Samirs berättelse illustrerar en situation som är vanligt förekommande bland asylsökande barn när de skrivs upp i ålder. I samband med Migrationsverkets uppskrivning av Samirs ålder upphör det särskilda stöd och bidrag som barnet mottagit. Det kan ske mycket snabbt och innebära en omtumlande situation för barnet. Migrationsverkets beslut om uppskrivning av ålder kan överklagas. Dock gäller Migrationsverkets beslut omgående vilket medför att de plötsliga ändringarna i barnets livssituation ändå sker. Från att ha haft en god man och varit på ett HVB-hem hamnar Samir helt plötsligt i en miljö med okända vuxna och utan god man.

De rättighetskränkningar som Samir kan ha utsatts för är bland annat att Migrationsverket och kommunen inte tagit hänsyn till Samirs bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen. Han ges inte en mjuk övergång, utan puttas i stället ut ur alla system för barn, samtidigt som han inte kan återvända till sitt hemland. Även artikel 2 i barnkonventionen, om rätten till skydd från diskriminering kan aktualiseras. Det kan diskuteras huruvida Samir hade drabbats av samma plötsliga ändringar i sin livssituation om han inte varit asylsökande. **Den omständigheten att en asylprocess pågår innebär inte att barnets rättigheter enligt barnkonventionen får sättas ur spel.**

Det offentliga biträdet kan enbart vara Samir behjälplig i frågor som rör asylprocessen med mindre än att han är villig att arbeta utan ersättning. I det här fallet hade Samir behövt kunna vända sig till en lokal klagoinstans som förklarat Migrationsverkets beslut och konsekvenserna av beslutet för honom, medla med kommunen och försöka övertala dem att göra en självständig bedömning kring Samirs ålder eller åtminstone låta honom bo kvar på HVB-hemmet under en övergångsperiod. Den lokala klagoinstansen hade också kunnat vara Samir behjälplig med att tala med socialtjänsten och argumentera för att det finns anledning att bevilja vårdinsatser. Samir hade även varit i behov av hjälp från en lokal klagoinstans i samband med Migrationsverkets beslut om uppskrivning av ålder då hans gode man inte är tillgänglig och brast i genomförandet av sitt uppdrag.

Samir skulle slutligen, efter att försöken till medling med socialtjänsten och kommunen gjorts, kunna framföra klagomål till en nationell klagoinstans som hade kunnat rekommendera kommunen att låta Samir bo kvar på HVB-hemmet. Hade de rekommendationerna inte följts hade Samir slutligen kunnat få hjälp att framföra ett

klagomål enligt TP3 i hopp om att barnrättskommittén fattar ett beslut som sätter press på Sverige och förhindrar att andra barn hamnar i samma situation som Samir i fortsättningen. Möjligheten att framföra klagomål enligt TP3 tillfaller endast underåriga. Samir behöver därför i sitt klagomål förtydliga att han är under 18 år och att han motsatt sig Migrationsverkets beslut att skriva upp honom i ålder. För att inte riskera att få klagomålet avvisat skulle Samir behöva hjälp att upprätta klagomålet.

5. KLAGOINSTANSER FÖR BARN I ANDRA LÄNDER

5.1 IRLAND

Irland ratificerade barnkonventionen 1992. Landet har precis som Sverige ett dualistiskt rättssystem och har inte inkorporerat barnkonventionen som lag. Irland ratificerade även TP3 2014. Irland har emellertid inte inrättat något särskilt organ för mottagande och hantering av klagomål enligt TP3.

På Irland finns ett antal möjligheter för barn att framföra klagomål om rättighetskränkningar på såväl lokal som nationell nivå.

TUSLA OCH THE HEALTH SERVICE EXECUTIVE

På Irland kan klagomål på lokal nivå föras direkt till Tusla och till the Health Service Executive (HSE). Tusla har huvudansvaret för tillhandahållandet av tjänster för skydd av barn och barns välfärd, och HSE är ansvarig för offentligt finansierad sjuk- och hälsovård samt socialtjänst riktad till enskilda personer. HSE och Tusla har klagomålsförfaranden för både barn och vuxna.

Klagomål till Tusla och HSE kan framföras både muntligen och skriftligen.^[50] **Alla barn kan, oavsett ålder, klaga till Tusla och kan också kräva att någon klagar för deras räkning, såsom en förälder, socialarbetare eller annan vuxen person som de känner ett förtroende för.** Ett klagomål till HSE eller Tusla resulterar i att myndigheten avger rekommendationer i ärendet efter en intern utredning. Rekommendationerna är inte bindande för den verksamhet klagomålet är riktat mot. Om klagomålet rör ett barn och rekommendationen inte leder till tillfredsställande åtgärd hänvisas klaganden till den irländska barnombudsmannen, Ombudsman for Children's Office (OCO).

Klagomålsförfarandet hos HSE och Tusla är i princip likadana. Processen hos Tusla är dock mer barnanpassad. Tusla har sedan 2014 arbetat aktivt med att utveckla och barnanpassa sitt klagomålsförfarande. Man har bland annat upprättat en broschyr som vänder sig särskilt till barn som vill framföra ett klagomål. Om Tusla inte lyckas få bra kontakt med barnet, eller om det annars bedöms vara förenligt med barnets bästa, kontaktar Tusla en oberoende frivilligorganisation som agerar som en mellanhand i kontakten mellan Tusla och barnet och hjälper barnet i klagomålsförfarandet.

OMBUDSMAN FOR CHILDREN'S OFFICE (OCO)

OCO inrättades 2004 i syfte att främja och skydda barns rättigheter och välfärd på Irland. OCO utför sitt uppdrag oberoende av andra myndigheter och ansvarar direkt inför det irländska parlamentet. OCO har bland annat rätt att ta emot och utreda anmälningar från barn och unga som riktar sig mot offentliga organ, skolor eller sjukhus. För att OCO ska kunna utreda ett ärende krävs att anmälan rör myndighetsutövning i vilken en myndighet påstås ha agerat på ett sätt som påverkat ett barn negativt.^[51]

OCO får inte utreda ärenden som vid tidpunkten för anmälan är föremål för en rättsprocess och inte heller ta emot eller utreda klagomål mot Garda Síochána (den irländska polismyndigheten), eftersom det finns en särskild ombudsman för detta. OCO:s mandat omfattar inte heller migrationsärenden och medborgarskap.

När barn och unga själva gör anmälningar, utan vårdnadshavares samtycke, kontaktas barnets vårdnadshavare innan en utredning inleds. OCO har i dessa situationer en skyldighet att ta hänsyn till barnets bästa och ta vederbörlig hänsyn till barnets önskemål. Klagomål kan lämnas muntligen eller skriftligen. Även vårdnadshavare och andra vuxna personer som står barnet nära kan göra anmälningar så länge anmälingen avser barnets intressen. Innan en anmälan till OCO görs krävs det att barnet eller dess företrädare gör en anmälan direkt till den myndighet som klagomålet avser och påtalar det felaktiga agerandet. Om myndigheten inte vidtar rättelse på frivillig väg eller om rättelse inte ger effekt kan anmälan till OCO göras. OCO strävar efter att alltid finna lokala lösningar på ett klagomål i ett så tidigt skede som möjligt.

Kommer OCO fram till att myndigheten agerat felaktigt avges ett principiellt yttrande med rekommendationer för vilka åtgärder myndigheten bör vidta. Rekommendationerna är inte rättsligt bindande, men OCO kan rapportera till parlamentet (Oireachtas) om en myndighet inte godtar de rekommendationer som lämnats.

[50] För det nedanstående hänvisas till samtal med Michael Carrie, National Consumers Affairs Officer hos Tusla.

[51] För det nedanstående hänvisas till beskrivningar av OCO:s verksamhet och klagomålsförfarandet på OCO:s webbplats <https://www.oco.ie> (hämtades 2017-09-21).

- OCO har genom åren publicerat ett antal rapporter angående särskilt uppmärksammade klagomål vilka har lett till upprättelse samt utredningar som inletts på ombudsmannens eget initiativ och som resulterat i ändrade riktlinjer hos myndigheter. Två av OCO:s uppmärksammade fall redogörs för nedan.

*THE INVESTIGATION OF A COMPLAINT
CONCERNING THE ADMINISTRATIVE ACTIONS
OF THE HSE IN DETERMINING AN APPLICATION
FOR PROVISION OF A POWERED WHEELCHAIR*

I oktober 2009 framförde föräldrarna till en fyra år gammal flicka ett klagomål för hennes räkning till OCO. Flickan hade betydande motoriska problem och diagnosen Cerebral Pares. Hon kunde inte gå, hade problem att röra armarna och var oförmögen att manövrera en manuell rullstol under en längre tid. Föräldrarnas ansökan om en elrullstol för flickan avslogs av HSE med hänvisning till en policy om att inte bevilja ansökan om elrullstol för barn under sju år. Föräldrarna överklagade beslutet hos HSE i september 2009 men nådde inte framgång med överklagandet och vände sig därför till OCO.

I klagomålet till OCO anförde föräldrarna att beslutet hade en negativ inverkan på flickans rörlighet och psykiska välmående och påverkade hennes möjlighet att gå i förskola. Efter genomförd utredning rekommenderade OCO att HSE omgående skulle gå igenom föräldrarnas ansökan igen och ta hänsyn till fördelarna för flickans utveckling om hon gavs ökad rörlighet genom en elrullstol. OCO rekommenderade även att HSE skulle korta ned sina handläggningstider och etablera tydliga riktlinjer för att uppnå enhetlighet för samtliga sina lokala enheter vad avser hantering av ansökningar om elrullstolar för barn. Rekommendationerna kommunicerades till HSE som inledde en ny handläggning av flickans ansökan. Flickan beviljades till slut en elrullstol i juli 2011. HSE meddelade även att de med anledning av OCO:s rekommendationer upprättat en kommitté för att utveckla en nationell policy beträffande elrullstolar och andra hjälpmedel för barn så att alla lokala kontor hanterar och bedömer frågan utifrån samma riktlinjer.

*A STATEMENT BASED ON A COMPLAINT
REGARDING THE PROVISION OF SCHOOL
TRANSPORT FOR 23 CHILDREN*

Den 10 februari 2006 framfördes ett klagomål till OCO av en förälder till två skolbarn. Denna förälder klagade även för 21 andra barns räkning. Klagomålet rörde tillhanda-hållandet av transport till skolan.

De 23 barnen var utan skolskjuts. Bakgrunden var en konflikt mellan den lokala utbildningskommittén och bussbolaget, som tillsammans ansvarade för skolbussarna i regionen. Anledningen till konflikten var att den lokala utbildningskommittén beviljat barnen skolskjuts från ett område som, enligt bussbolaget, låg utanför det aktuella upptagningsområdet. Utbildningsdepartementet bekräftade bussbolagets syn på hur upptagningsområdena var fördelade, vilket resulterade i att de 23 barnen blev utan skolbuss.

Föräldrarna till barnen överklagade till den centrala myndigheten för skoltransporter men nådde inte framgång med sitt överklagande. En av föräldrarna framförde därför ett klagomål till OCO för samtliga 23 barns räkning. Efter genomförd utredning anförde OCO att samtliga inblandade myndigheter tolkat regleringen på ett sätt som strider mot principerna om god myndighetsutövning, vilket lett till att de 23 barnen inte fått transport till skolan. Detta hade i sin tur påverkat barnen negativt. I sina rekommendationer anförde OCO både att skoltransport till de 23 eleverna skulle beviljas och att nödvändiga åtgärder vidtas av myndigheterna för att uppnå enhetlighet i de befintliga rutinerna.

Utbildningsdepartementet accepterade huvudprinciperna i OCO:s rekommendationer och beslutade att bevilja de 23 barnen busstransport till och från skolan. Departementet tog även hänsyn till rekommendationerna om nödvändiga åtgärder för att uppnå enhetlighet och beslutade att se över systemet.

IRISH HUMAN RIGHTS & EQUALITY COMMISSION (IHREC)

IHREC är ett oberoende offentligt organ som bildades 2014 och som har som syfte att skydda och främja mänskliga rättigheter, jämställdhet och lika rättigheter för alla i landet i enlighet med landets konstitution, Europakonventionen och andra internationella konventioner som landet är bundet till.^[52] IHREC kan genomföra undersökningar, ge juridiskt stöd, inleda rättsliga förfaranden och agera som sakkunnig vid High Court (som prövar påstådda överträdelser av de grundläggande rättigheterna enligt konstitutionen) och Supreme Court (högsta domstolen) i fall som rör mänskliga rättigheter och jämställdhet. IHREC erbjuder både barn och vuxna möjligheten att ansöka om juridiskt stöd. IHREC:s jurister kan då företräda enskilda i domstolsprocesser. Till skillnad från klagomål till OCO, som barn kan framföra själva, måste barnets ansökan till IHREC om juridiskt stöd göras genom en ställföreträdare. Det faktum att barnkonventionen inte är inkorporerad i irländsk rätt begränsar möjligheten att få juridisk hjälp vid överträdelser av rättigheter enligt barnkonventionen och IHREC åtar sig enbart uppdrag vid en rättighetskränkning enligt barnkonventionen som har motsvarighet i irländsk lag. IHREC kan också åta sig ett uppdrag om kränkningen är hänförlig till en rättighet i barnkonventionen som har en motsvarighet i nationell rätt, exempelvis rätten till utbildning eller rätten till likabehandling.

5.2 NORGE

Norge ratificerade barnkonventionen år 1991. **Barnkonventionen är, till skillnad från på Irland och i Sverige, inkorporerad i norsk lag sedan 2003.** Konventionen i sin helhet är direkt tillämpningsbar i det norska rättssystemet. År 2009 startades projektet Sjumilssteget som ger norska kommuner möjligheten att söka pengar för att implementera konventionen i den kommunala verksamheten.^[53]

Norge har inte ratificerat TP3. I en extern utredning, som tillsattes av regeringen, nämns som en fördel med

ratificering av TP3 att fokus kan komma att riktas på de interna förfarandena för klagomål i landet. Därigenom ges myndigheterna incitament att förbättra och effektivisera befintliga klagomålsförfaranden och på så vis undvika klagomål till barnrättskommittén. Som nackdel påtalas att en ratificering kan vara negativ för barn om klagomöjligheten utnyttjas av vuxna som driver ärendet utan att det är förenligt med barnets bästa, samt att ärenden som redan haft för långa handläggningstider måste skjutas upp i avvaktan på förfarandet hos barnrättskommittén och ytterligare förlänga handläggningstiderna.^[54]

Det finns i Norge ingen oberoende institution anpassad för barn som kan ta emot klagomål enligt barnkonventionen.

De möjligheter som finns för barn att framföra klagomål vid en konventionskränkning är följande.

FÖRVALTNINGSMYNDIGHETER

När ett beslut som fattats av en förvaltningsmyndighet påstås ha kränkt ett barns rättigheter finns det enligt den norska förvaltningslagen i allmänhet en rätt att överklaga detta beslut. Klagomålet behandlas först av den myndighet som fattat beslutet och sedan av en klagoinstans (överklagandeinstans) om inte underinstansen upphäver eller ändrar beslutet. Klagoinstansen är behörig att bedöma alla aspekter av ärendet och beakta nya omständigheter.

Vissa överträdelser av barnkonventionen kan inte överklagas till någon myndighet, även om barnet är taleberättigat. Ett exempel är att barn eller deras vårdnadshavare saknar möjlighet att överklaga valet av fosterhem för barnet, vilket kan strida mot barnkonventionens artikel 20 om fosterhemmet inte uppfyller de krav som barnkonventionen ställer. Ett annat exempel är skolhälsovården eller övrig sjukvård. Det finns också begränsningar i myndigheternas möjligheter att förhindra fortsatta överträdelser av barnkonventionen efter ett klagomål.^[55]

[52] För det nedanstående hänvisas till information på IHREC:s webbplats <https://www.ihrec.ie>.

[53] Se närmare om Sjumilssteget på <http://www.sjumilssteget.no>.

[54] Advokat Elgesem, Frode, *Vurdering av fordeler og ulemper ved eventuell norsk tilslutning til FN:s barnekonvensjons tilleggsprotokoll om individuell klagerett. En juridisk analyse*. 2013.

[55] Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo, *Kandidatnummer 616, Å ha rett eller å få rett. Gir norsk rett effektive rettsmidler ved krenkelser av FN:s barnekonvensjon?* Oslo 2014, s. 29.

BARNEOMBUDET

Det norska Barneombudet var den första ombudsmannen för barn i världen. Barneombudets uppdrag är att tillse att barns och ungas åsikter blir hörda och att deras rättigheter beaktas samt att norska myndigheter följer barnkonventionen.^[56] Barneombudet anordnar bland annat seminarier för anställda inom den offentliga sektorn som arbetar med barn, påtalar till myndigheter när de anser att barns rättigheter inte tillgodoses och avger sin inställning till lagförslag som rör barn. Barneombudet erbjuder även information om barns rättigheter till allmänheten.

Barneombudet har emellertid inte mandat att utreda ärenden som rör enskilda barn. Barnrättskommittén har rekommenderat den norska staten att utöka Barneombudets mandat till att kunna motta och hantera klagomål från barn. I sin senaste rapport till barnrättskommittén anförde den norska regeringen att en utökad befogenhet enligt rekommendationerna riskerade att ske på bekostnad av Barneombudets viktigaste roll att pådriva frågor av principiell betydelse och att skydda barns intressen.^[57]

SIVILOMBUDSMANNEN

Stortingets ombudsman för förvaltningen, Sivilombudsmannen, har tillsyn över att det inom den offentliga förvaltningen inte utövas orätt mot enskilda medborgare och bidra till att den offentliga förvaltningen respekterar de mänskliga rättigheterna. Sivilombudsmannen kan liknas vid svenska Justitieombudsmannen. Barneombudet kan hänskjuta ärenden till Sivilombudsmannen.

Sivilombudsmannen kan både ta upp frågor till behandling efter klagomål från enskilda och på eget initiativ. Sedan barnkonventionen inkorporerades omfattar Sivilombudsmannens mandat även frågor som rör kränkning av barns rättigheter enligt konventionen. Sivilombudsmannen tar regelbundet emot klagomål från barn eller barns vårdnadshavare och har också gjort flertalet uttalanden där de exempelvis kritiserat myndigheter för att inte lyfta fram barnets bästa i beslut.^[58]

[56] För det nedanstående hänvisas till Barneombudets webbplats <http://www.barneombudet.no>.

[57] Norges femte og sjette rapportering til FN:s komité for barnets rettigheter, *Barnets rettigheter i Norge*, s. 5.

[58] Som eksempel kan næmnes Sivilombudsmannens ärende 2011/2813 och 2012/1794 där beslut om familjeåterforening och umgänge under tiden en förälder är fängslad kritiserats för att beslutet inte ha föregåtts av ett övervägande av vad som är bäst för barnet.

DOMSTOLAR

Eftersom barnkonventionen är inkorporerad i norsk lag kan dess artiklar åberopas direkt i nationella domstolar. Detta innebär att rättslig prövning i domstol är en reell möjlighet för barn i Norge för att få upprättelse när deras rättigheter enligt barnkonventionen kränkts.

Domar som grundas på barnkonventionen har ökat kraftigt i Norge. **Norges högsta domstol (Høyesterett) har exempelvis använt konventionen i avgöranden som handlar om mobbning, användningen av fängelse kontra andra straff för minderåriga samt för att betona barnets bästa och rätten att bli hörd vid vårdnadstvister.** År 2009 hade barnkonventionen åberopats i 52 avgöranden i Høyesterett. Av dessa var 34 fall hänförliga till tiden efter att barnkonventionen inkorporerades i norsk lag.^[59]

Det kan uppkomma situationer där barn blivit utsatta för kränkning av rättigheter enligt barnkonventionen som inte kan knytas till något beslut som fattats av en myndighet. I sådant fall skulle med en fastställsetalan om att barnkonventionen åsidosatts vara möjlig. Høyesterett har dock i plenimålet Rt. 2012 s. 2039 kommit fram till att en fastställesedom inte kan begäras för kränkning av barnkonventionen.

[59] Søvig, s. 29.

5.3 BELGIEN

Belgien ratificerade barnkonventionen 1991. Landet har, till skillnad från Sverige, ett monistiskt rättssystem, vilket innebär att internationella konventioner vid ratificering får samma status som de nationella lagarna. Huruvida artiklarna i barnkonventionen kan åberopas direkt i domstol har dock i praxis ansetts vara avhängigt huruvida artikeln har *direkt effekt*. Endast vissa artiklar i barnkonventionen har av belgisk domstol bedömts ha direkt effekt och kunnat åberopas i domstol. En av dessa artiklar är artikel 12.^[60] Harmonisering sker genom nationella lagar och föreskrifter om barns rättigheter inom vissa områden, vilket kan liknas vid det svenska systemet.^[61]

Implementeringen av barnkonventionen i Belgien försvåras av landets administrativa indelning i tre federala, självstyrande regioner; Bryssel, Flandern och Vallonien. På federal nivå finns lagstiftning som gäller samtliga regioner. På regional nivå kan lagstiftningen inom de olika regionerna variera inom bland annat utbildning och socialrätt. Det finns ingen gemensam lagstiftning på federal nivå som är särskilt inriktad på barns rättigheter. Barnrättskommittén har uttryckt en oro över att implementering av barnkonventionen varierar i de olika regionerna och att det saknas en nationell samordning av implementeringen på federal och regional nivå.^[62]

Eftersom Belgien är uppdelat i tre regioner inrättades år 2006 National Commission on the Rights of the Child (NCRC), ett organ som arbetar för att säkerställa en enhetlig efterlevnad av barnkonventionen.^[63] NCRC är huvudansvarig för att upprätta Belgiens rapporter till barnrättskommittén och övervaka att Belgien följer kommitténs rekommendationer. NCRC ansvarar därutöver för att koordinera de klagomekanismer som finns i landet och ge förslag på hur systemet bäst kan anpassas för barn. Vid skillnader mellan Vallonien och Flandern i tillsynen av efterlevande av barns rättigheter ger NCRC förslag på hur detta kan avhjälpas och vilka åtgärder som bör vidtas. Trots inrättandet av NCRC uttrycker barnrättskommittén alltså en oro över den bristande samordningen i landet

och skillnader i implementering av barnkonventionens bestämmelser mellan de olika regionerna.

Belgien ratificerade TP3 år 2014. Något organ eller institut med särskilt ansvar för hantering av klagomål enligt TP3 har inte inrättats.

Vid en kränkning av en rättighet enligt barnkonventionen kan barn själva eller genom sina vårdnadshavare vända sig till ett antal olika klagomekanismer i landet på såväl nationell som internationell nivå.

THE FEDERAL OMBUDSMAN

På federal nivå i Belgien finns sedan 1995 en ombudsmannainstitution vid namn The Federal Ombudsman. Det finns även två särskilda barnombudsmän som agerar på regional nivå som båda är medlemmar i det europeiska nätverket för barnombudsmän, ENOC.

Den federala ombudsmannen tar bland annat emot anmälningar från enskilda personer om brott mot de mänskliga rättigheterna.^[64] Ombudsmannen analyserar konflikter som uppstått, lämnar rekommendationer och föreslår åtgärder samt medlar mellan klaganden och myndigheten som står till svars. Den federala ombudsmannen har dock ingen rätt att upphäva eller sätta sig över myndighetens beslut. De områden som faller inom ombudsmannens ansvarsområde är sådant som hanteras på federal nivå, exempelvis migration, hälsa och välfärd, adoption, utbildning m.m.

Den federala ombudsmannen har även ansvar för övervakning av rättigheterna enligt barnkonventionen på *federal nivå*. Ombudsmannen tar emot klagomål från både vuxna och barn. Klagomålen är riktade mot de federala förvaltningsmyndigheternas verksamhet som direkt eller indirekt handlar om barns rättigheter enligt barnkonventionen. Om klagomål från barn inkommer som rör regionala myndigheter eller domstolar vidarebefordras klagomålet till en barnombudsman på regional nivå.

[60] Se rättsfall RvS 29 mei 2008, nr. 12.070.

[61] Se exempelvis "The three acts of 13th of April 1995 concerning trafficking in human beings, child pornography and the sexual abuse of minors" och "The act of 18th of July 2006 promoting the shared custody of children whose parents have separated".

[62] Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Belgiens tredje och fjärde periodiska rapport, CRC/C/BEL/CO/3-4, 18 juni 2010, p. 11.

[63] För det nedanstående hänvisas till information på NCRC:s webbplats <http://www.ncrk.be/>

[64] För det nedanstående hänvisas till ombudsmannens webbplats <http://www.federaalombudsman.be/>

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

Kinderrechtencommissariaat är Flanderns regionala barnombudsman och har befogenhet att ta emot klagomål om eventuella kränkningar av barns rättigheter.^[65] Kinderrechtencommissariaat rapporterar årligen till det flamländska parlamentet men är oberoende i utövandet av sina funktioner.

Vuxna får framföra klagomål till Kinderrechtencommissariaat om klagomålet är förenligt med barnets bästa och rör ett barns rättigheter. Om klagomålet endast rör den vuxnes intressen hanteras klagomålet inte av Kinderrechtencommissariaat. Barn från elva år och uppåt kan framföra klagomål själva. Yngre barn representeras oftast av en vuxen, i de flesta fall barnets föräldrar. Klagomål kan framföras muntligen eller skriftligen, genom webbplatsen eller vid ett personligt möte. Kinderrechtencommissariaat kan också genomföra besök hemma hos barnet och dess familj eller på ett lokalt socialkontor, ett fik eller i skolan. Besök görs över hela Flandern. På grund av bristande resurser måste ombudsmannen dock prioritera vilka barn som de besöker.

Kinderrechtencommissariaat kan på barnets begäran gå vidare med klagomålet och genomföra medling med den myndighet som klagomålet berör eller genomföra en utredning som leder till rekommendationer till den berörda myndigheten kring hur den bör agera. Rekommendationerna är inte bindande utan syftar till att sätta press på den berörda myndigheten att ändra sitt beslut. För att en utredning ska inledas krävs vårdnadshavarnas godkännande då utredningen ofta medför att känslig information om familjen röjs. Ett godkännande krävs dock inte för att genomföra medling mellan barnet och myndigheten, eftersom fokus då ligger på att lösa problemet som barnet upplever. Det har uppkommit situationer där föräldrarna vill att medling ska genomföras eller utredning inledas men barnet motsatt sig det. I de fallen respekteras barnets vilja. Om barnet inte vill att en utredning inleds bistår Kinderrechtencommissariaat i stället med att hitta alternativa lösningar som barnet känner sig bekvämt med.

Klagomål kan framföras till Kinderrechtencommissariaat inom samtliga områden där barns rättigheter enligt barnkonventionen aktualiseras på regional nivå. Kinderrechtencommissariaat kan dock inte hantera klagomål som rör beslut fattade av domstol. Om det finns en lokal

klagomekanism som hanterar den specifika fråga som ett klagomål rör hänvisas dock barnet i första hand till denna klagomekanism.^[66] Ibland samarbetar Kinderrechtencommissariaat med lokala klagomekanismer för att säkerställa att det finns ett barnperspektiv i ärendet.

Nedan redovisas två fall av upprättelse som skett genom Kinderrechtencommissariaat.

FLICKA AVSTÄNGD FRÅN SKOLAN UTAN GILTIGT SKÅL

En 14-årig flicka kontaktade Kinderrechtencommissariaat efter att ha blivit avstängd från skolan. Flickan förstod inte skolans beslut eller vad det grundade sig på. Efter att ha gått igenom samtliga handlingar i ärendet fann Kinderrechtencommissariaat att det inte fanns grund för att stänga av flickan från skolan och ansåg att alternativa, mindre drastiska åtgärder kunde vidtas. Skolans rektor kontaktades och efter omfattande dialog mellan Kinderrechtencommissariaat och rektorn beslutade att återkalla beslutet om avstängning av flickan. Skolan instämde i Kinderrechtencommissariaats bedömning att beslutet var oproportionerligt. Innan ärendet avslutades förde Kinderrechtencommissariaat diskussioner med skolans rektor kring hur skolan skulle kunna undvika liknande situationer i framtiden.

POJKE UTESLUTEN UR IDROTTSFÖRENING

En 13-årig pojke blev utesluten ur sin idrottsförening på grund av en konflikt mellan hans föräldrar och en tränare. Pojken kontaktade Kinderrechtencommissariaat och framförde klagomål om uteslutningen då konflikten som uppstått var mellan hans föräldrar och tränaren och inte involverade honom. Kinderrechtencommissariat kontaktade tränaren på föreningen och bad föreningen ompröva beslutet om uteslutning eftersom den drabbade pojken negativt och konflikten endast var hänförligt till hans föräldrar. Efter samtal mellan föräldrarna och tränaren under ledning av Kinderrechtencommissariat beslutade idrottsföreningen att återkalla uteslutningen och låta pojken stanna kvar i föreningen. Kinderrechtencommissariat föreslog, för att undvika ytterligare konflikter mellan föräldrarna och tränaren, att föräldrarna under en övergångsperiod skulle låta pojken vara själv på sina träningar.

Kinderrechtencommissariaat har ytterligare en funktion, Commissie van Toezicht, som infördes 2017. Det är en

[65] För det nedanstående hänvisas till samtal med Inge Schoevaerts, projektledare och handläggare av klagomål på Kinderrechtencommissariat.

[66] I större städer i Flandern finns det lokala ombudsmän eller klagomekanismer inom olika områden såsom konsumentfrågor, lokaltrafik, vård av barn och unga och patienträttigheter. Dessa lokala klagomekanismer är dock inte barnanpassade och ansvarar främst för att utreda huruvida lagar och föreskrifter efterlevs.

övervakningsorganisation för ungdomsanstalterna i Flandern. Commissie van Toezicht genomför månatliga besök av volontärer och anställda från Kinderrechtencommissariaat till samtliga anstalter. Under besöken genomförs aktiviteter med ungdomarna, enskilda samtal förs och klagomål tas emot. Klagomålen hanteras då som ett vanligt klagomål inom Kinderrechtencommissariaat. För unga lagöverträdare och unga i anstalt finns även en hjälplinje vid namn Jo-lijn som erbjuds av den myndighet i Flandern som ansvarar för ungdomsanstalterna. När Jo-lijn anser att det krävs ett barnperspektiv i utredningen kontaktas Kinderrechtencommissariaat och klaganden hänvisas dit.

DÉLÉGUÉ GÉNÉRAL DE LA COMMUNAUTÉ FRANÇAISE AUX DROITS DE L'ENFANT

Motsvarigheten till Kinderrechtencommissariaat i Vallonien är deras barnombudsman, Délégué général de la Communauté française aux droits de l'enfant, DGDE, som rapporterar årligen till det vallonska parlamentet.^[67] Kinderrechtencommissariaat och DGDE är mer eller mindre identiska vad gäller funktion och arbetssätt. DGDE saknar dock motsvarighet till Kinderrechtencommissariaats månatliga besök till ungdomsanstalter. I övrigt skiljer sig de två ombudsmännen åt vad gäller jurisdiktion och vissa lagar. DGDE och Kinderrechtencommissariaat har emellertid löpande kontakt och samarbetar i arbete att främja efterlevande av barns rättigheter på federal nivå.

[67] För mer info se <http://www.dgde.cfwb.be>.

5.4 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER

Sammanfattningsvis kan följande sägas om barns möjligheter att framföra klagomål vid rättighetskränkning på Irland, i Norge och i Belgien.

IRLAND

Möjligheten för barn på Irland att klaga vid en rättighetskränkning är på många sätt god. Vad som särskilt utmärker det irländska systemet är möjligheterna för barnet själv, eller genom annan person (vuxen eller barn), att framföra ett klagomål på lokal nivå till Tusla och HSE. Framförallt Tusla erbjuder en barnanpassad klagomålsprocess som särskilt riktar sig till barn och deras familjer. Tusla ansvarar också, om det bedöms nödvändigt, för att kontakta en organisation som kan ge barnet juridiskt stöd och råd. Tusla och HSE täcker några av de största områden som aktualiserar barns rättigheter på lokal nivå. Övriga klagomål framförs direkt till OCO.

Även OCO ska verka för att en lösning nås på lokal nivå. De rekommendationer som OCO avger efter en utredning av ett klagomål är dock inte bindande för den aktuella myndigheten. OCO:s möjlighet att rapportera till parlamentet, sätter emellertid press på myndigheterna att beakta rekommendationerna. Ytterst tvingas dock barnet att vända sig domstol för att få ett bindande beslut. OCO har inte mandat att driva en rättslig process och företräda barnet i domstol. I vissa mål kan barnet få juridisk hjälp att driva en domstolsprocess av IHREC.

En svaghet vad gäller den irländska klagorätten är att en kränkning av rättigheter enligt barnkonventionen inte kan åberopas direkt i domstol. Möjligheten att få upprättelse är därför begränsad till de rättigheter som framgår av de nationella lagarna. **Det finns således inte någon garanti för att ett barn kan få en kränkning av en rättighet i barnkonventionen prövad.**

Trots att Irland ratificerat TP3 har ett särskilt organ för att hantera klagomål enligt TP3 inte inrättats. Det innebär att klagoberättigade barn och deras ställföreträdare själva ansvarar för att ställa ett klagomål till barnrättskommittén. Eftersom det kan vara mycket svårt för ett barn att formulera sin inställning och sina tankar samt att avgöra och redogöra för huruvida de nationella rättsmedlen är uttömda, riskerar tillgängligheten att begränsas till de

barn som har vuxenstöd och därför utesluta många barn. Ytterligare en brist i det irländska systemet är avsaknad av information om barns klagorätt enligt TP3. På webbplatser tillhörande samtliga av de största irländska myndigheterna och oberoende organisationerna, som arbetar med barnfrågor, saknas utförlig information om klagomöjligheten enligt TP3. Detta begränsar ytterligare möjligheten att framföra ett klagomål om inte vetskap finns om möjligheten.

NORGE

I Norge är det enklaste sättet för barn att framföra klagomål vid en rättighetskränkning att vända sig till förvaltningsmyndigheten i fråga. Som framkommit ovan finns det emellertid vissa brister i denna klagomöjlighet. Dels är den administrativa kapaciteten att säkerställa att kränkningarna upphör begränsad, dels omfattar klagomöjligheten bara vissa områden och utelämnar andra, som exempelvis hälso- och sjukvård. **Befintliga klagomålsinstanser i landet saknar barnanpassning, vad gäller både tillgänglighet och utformande av förfarandet.** Mot denna bakgrund konstaterar vi därför att det på flera områden och i flera hänseenden saknas effektiva och barnanpassade rättsmedel för barn i Norge.

Trots barnrättskommitténs rekommendationer har den norska regeringen inte gett Barneombudet mandat att ta emot och utreda enskilda klagomål från barn. Det är enbart Sivilombudet, som inte är särskilt inrättad för att hantera frågor som rör barn, som har mandat att hantera enskilda klagomål. Ärenden som rör barn hos Sivilombudet riskerar därför att inte handläggas med det barnperspektiv och med den barnanpassning som krävs enligt barnrättskommittén.

Att Norge har inkorporerat barnkonventionen innebär att konventionens artiklar kan åberopas direkt vid de nationella domstolarna. En domstolsprövning är ett viktigt forum där konventionens rättigheter kan åberopas och prövas och därigenom bidra till att sätta press på myndigheterna att följa konventionens bestämmelser. Høyesteretts dom från 2012 innebär emellertid en begränsning av barns möjligheter att föra talan kring en kränkning av barnkonventionens bestämmelser. Trots inkorporering av barnkonventionen föreligger således brister i möjligheten till en domstolsprövning.

Utöver att ha inkorporerat barnkonventionen pågår det ett aktivt arbete med implementering av konventionen på kommunal nivå. Sjumilssteget är ett sådant initiativ för att främja efterlevnad av barnkonventionens bestämmelser som Sverige kan ta lärdom av.

Rättigheterna i barnkonventionen har en starkare ställning i Norge än på Irland genom att barnkonventionen har en starkare ställning i Norge. Brister i de nationella norska klagomålsförfarandena riskerar dock fortfarande att äventyra barns reella åtnjutande av de rättigheter de tillskrivs enligt konventionen. Som framkommit förefaller inte den norska regeringen ha för avsikt att ratificera TP3. Mycket talar dock för att en ratificering skulle stärka barns reella möjlighet att få en rättighetskränkning prövad, genom såväl en fortsatt utveckling av de nationella klagoinstanserna som genom klagomöjligheten direkt till barnrättskommittén. Det förutsätter emellertid ett oberoende organ dit barn och unga kan vända sig och få stöd att upprätta och föra enskilda klagomål till barnrättskommittén.

BELGIEN

Möjligheten för barn i Belgien att klaga vid en rättighetskränkning är på många sätt god. Precis som Irland har Belgien klagomöjligheter för barn på lokal nivå. I Belgien bygger de lokala klagomöjligheterna på att respektive barnombudsman gör besök hos barn som vill framföra klagomål personligen. På grund av bristande resurser kan dock inte samtliga begärda besök göras vilket påverkar barns lokala klagomöjligheter. Övriga lokala klagomekanismer är inte anpassade för barn.

Även om NCRC inrättats för att göra implementeringen av barnkonventionen och hanteringen av barnfrågor mer enhetlig finns det alltså skillnader i barns klagomöjligheter i Flandern och Vallonien. Exempelvis genomförs månadsbesök till ungdomsanstalter endast i Flandern. I praktiken innebär det att ett barn på en ungdomsanstalt i Vallonien har svårare att framföra ett klagomål än ett barn i Flandern.

Trots att de två barnombudsmännen har ett omfattande ansvarsområde framgår att systemet alltså är

fragmenterat. Att barn ibland behöver hänvisas från the Federal Ombudsman till barnombudsmännen och att dessa i sin tur kan hänvisa till lokala klagomöjligheter, riskerar att skapa en förvirrande situation för barnet.

Både Kinderrechtencommissariaat och dess franska motsvarighet lägger stor vikt vid att lösa problem genom medling. Precis som irländska OCO arbetar de främst för en lösning på lokal nivå. Detta är en del i att barnanpassa klagomålsprocessen. Det konkreta fallet med den 14-åriga flickan som var avstängd från skolan rörde en kränkning av rätten till utbildning. Någon utredning behövde inte inledas då rättighetskränkningen avhjälpes genom medling som resulterade i att skolan ändrade sitt beslut.

De rekommendationer de belgiska regionala barnombudsmännen avger är inte bindande. Detta innebär att barnet precis som på Irland ytterst tvingas vända sig till domstol för att få ett bindande beslut. De två belgiska barnombudsmännen har emellertid inte mandat att driva en rättslig process och företräda barnet i domstol eller överklaga beslut för barnets räkning. En sådan process försvåras ytterligare av att barnkonventionen i dess helhet inte är direkt tillämplig och att endast vissa rättigheter kan åberopas direkt i domstol. Detta har i viss mån avhjälpes genom ratificering av TP3 eftersom barnet ges en möjlighet att utkräva samtliga sina rättigheter enligt barnkonventionen på internationell nivå.

Trots att Belgien ratificerat TP3 har något särskilt organ inte fått ansvar för att hantera klagomål enligt protokollet och bistå vid framförande av klagomål. I dagsläget ansvarar klagoberättigade barn och deras ställföreträdare själva för att framföra ett klagomål vilket gör det svårare för dem att utnyttja klagomöjligheten.

De materiella rättigheterna i barnkonventionen har en starkare ställning i Norge än på Irland och i Belgien genom att Norge inkorporerat barnkonventionen som nationell lag. Barns processuella ställning på Irland och i Belgien stärks dock av att deras barnombudsmän kan ta emot och hantera klagomål för barns räkning och att en klagomekanism på internationell nivå införts genom ratificeringen av TP3.

"De folkrättsliga fördelarna med att ratificera TP3 föreligger oaktat om barnkonventionen är inkorporerad som nationell lag eller ej."

6. BÖR SVERIGE RATIFICERA TP3?

6.1. FOLKRÄTTSLIGA OCH SKADESTÅNDSRÄTTSLIGA FÖR- OCH NACKDELAR VID RATIFICERING AV TP3

Barnkonventionen är ännu inte inkorporerad i svensk rätt. Detta medför att kränkningar av rättigheter enligt barnkonventionen inte kan åberopas direkt i domstol. **Frågan om ratificering av TP3 är dock inte direkt avhängig en inkorporering av barnkonventionen.** Irland har ratificerat TP3 utan att ha inkorporerat barnkonventionen som lag. Norge har inkorporerat barnkonventionen men inte ratificerat TP3. I Belgien, som har ratificerat TP3, har inte samtliga rättigheter i barnkonventionen direkt effekt och kan åberopas i domstol. Det ena alternativet utesluter således inte det andra. Däremot krävs det, för att en individuell klagomekanism ska kunna utnyttjas till fullo, att det finns konkreta rättigheter att åberopa. Är inte barnkonventionens bestämmelser inkorporerade i lagstiftningen kan de inte heller direkt åberopas vid domstol och andra myndigheter. På Irland och i Belgien har detta enligt vår mening avhjälpits i viss mån genom att länderna ratificerat TP3.

En ratificering av TP3 innebär i folkrättsligt hänseende att barn i Sverige får möjlighet att framföra klagomål till barnrättskommittén vid kränkningar av rättigheter enligt barnkonventionen. Även om Barnrättskommittén rekommenderat att Sverige ratificerar TP3 finns det inget folkrättsligt krav på att Sverige skulle vara tvungen att ratificera tilläggsprotokollet.

Möjligheten för barn att få en påstådd rättighetskränkning prövad av barnrättskommittén ökar kraven på samhällsorganen i Sverige att leva upp till konventionen; något som, enligt vår mening, har större betydelse när barnkonventionen inte är inkorporerad. I den händelse svenska myndigheter saknar den politiska viljan eller förmågan att uppfylla sina internationella åtaganden

enligt barnkonventionen kan TP3 erbjuda ett alternativ på internationell nivå. De folkrättsliga fördelarna med att ratificera TP3 föreligger oaktat om barnkonventionen är inkorporerad som nationell lag eller ej.

Barnkonventionen skiljer sig från Europakonventionen på den avgörande punkten att det till Europakonventionen finns en domstol knuten vars avgöranden Sverige åtagit sig att följa. Barnrättskommittén är ingen domstol och dess rekommendationer och slutsatser är inte bindande. *Ur ett folkrättsligt hänseende kan barnrättskommitténs rekommendationer vara ett värdefullt tolkningsunderlag för svenska myndigheter och domstolar och därmed bidra till en utveckling av rättighetsbegreppen i barnkonventionen.* Rekommendationerna sätter också press på Sverige att agera konventionsenligt i det specifika fallet och i liknande fall.

Det är intressant att notera att diskussionen i Sverige inför ratificeringen av tilläggsprotokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD betonade betydelsen av den individuella klagorätten som ett av flera viktiga instrument inom kontrollsystemet för mänskliga rättigheter. Regeringens skäl att ratificera tilläggsprotokollet till CRPD var att det underlättar för den enskilda att hävda sin rätt. Denna argumentation kan tillämpas även i frågan om TP3. Att Sverige ratificerat tilläggsprotokollet till CRPD men inte TP3 är därför motsägelsefullt.

Som tidigare nämnts har Sverige inte ratificerat tilläggsprotokollet till ESK-konventionen.. Farhågorna har främst gällt att det föreligger en betydande osäkerhet kring hur tilläggsprotokollet kommer att påverka Sverige samt att

ESK-rättigheternas karaktär ofta gör det mycket svårt att med precision ange när en kränkning ska anses ha skett. Samma argument kan komma att användas emot en ratificering av TP3. *Mot detta kan invändas att barns rättigheter bara kan ges samma status som vuxnas rättigheter om barn får samma möjligheter att utkräva sina rättigheter som vuxna.* Barn omfattas, förutom barnkonventionen, även av rättigheter enligt Europakonventionen och ett flertal FN-konventioner. **Syftet bakom att barns rättigheter skiljs från vuxnas rättigheter genom barnkonventionen är att barn behöver ett särskilt skydd, inte att barns rättigheter är underordnade vuxnas.**

Beträffande de nackdelar med en ratificering av TP3 som nämns av den norska utredningen från 2013 får nämnas följande: Det stämmer att det kan finnas en risk för att klagomöjligheten utnyttjas av missnöjda föräldrar och att barnen hamnar i kläm och tvingas in i klagomålsförfaranden som de inte vill medverka till. Det finns dock ett upprättat regelverk hos barnrättskommittén som, om det efterföljs, innebär att klagomål inte tas upp av kommittén om barnet uttryckt att det inte vill och har en ålder och mognad som medför att barnets vilja ska beaktas. TP3 ställer strikta krav på vilka klagomål som får hanteras av barnrättskommittén och noggranna bedömningar görs beträffande när och hur barnet ska lämna sitt samtycke om en vuxen klagar för barnets räkning. Det regelverk som finns beträffande framförande av ett klagomål enligt TP3 gör det därför svårt att som vuxen involvera barnet i en onödig process. Som exempel kan nämnas det spanska klagomålet som rörde fastern som ville ha umgänge med sin brorsdotter. Barnrättskommittén gjorde tydligt att fastern inte kunnat visa att någon kränkning av barnets rättigheter ägt rum och att rättigheterna i barnkonventionen är *barns* rättigheter, inte vuxnas.

I frågan om de skadeståndsrättsliga effekterna av en ratificering av TP3 vill vi framhålla att barnet primärt ska ges möjlighet till kompensation av kränkningen eller att barnet försätts i en situation som om kränkningen inte hade skett. Möjligheten att få ersättning i form av skadestånd vid kränkning av rättigheter enligt barnkonventionen kan leda till icke eftersträvarvärda resultat, såsom processer som rör förklädda vuxenintressen. Detta innebär dock inte att ersättning i form av skadestånd saknar betydelse.

I vissa fall är det inte tillräckligt att få ett erkännande att en rättighetskränkning ägt rum. Rör det sig om en allvarligare överträdelse av rättigheterna i barnkonventionen kan ekonomisk kompensation vara det enda som ger barnet

en känsla av upprättelse samtidigt som det är ett uttryck för samhällets bristande agerande. Så kan vara fallet i situationer där effekterna av en rättighetskränkning inte går att avhjälpa.

Betydelsen av skadeståndet ska således inte underskattas. Frågan är då om en ratificering av TP3 gör skillnad i skadeståndsrättsligt hänseende? *Det är förmodligen främst inkorporering av barnkonventionen som har betydelse i frågan om barns möjlighet att få skadestånd vid kränkningar av rättigheter enligt konventionen.* Inkorporeras barnkonventionen får den, liknande Europakonventionen, status som lag i Sverige och kan åberopas direkt i domstol. Mycket talar för att svenska domstolar då skulle kunna utdöma skadestånd vid rättighetskränkningar enligt barnkonventionen på samma sätt som vid rättighetskränkningar enligt Europakonventionen.

En ratificering av TP3 har, enligt vår mening, begränsad betydelse i skadeståndsrättsligt hänseende. Barn kan inte få ersättning genom barnrättskommitténs beslut. Eftersom barnrättskommitténs beslut inte är bindande ser vi inte heller en möjlighet att föra en skadeståndstalan mot staten med utgångspunkt i att staten inte vidtagit rekommenderade åtgärder efter ett klagomål enligt TP3. **En ratificering av TP3 kommer dock att skapa prejudicerande fall som skapar en större förståelse för hur man ska tolka barnkonventionen.** Prejudikat är ett viktigt instrument för rättstillämpningen inom samtliga rättsområden. Det kan tänkas att en skadeståndstalan med utgångspunkt i kränkning av en rättighet enligt barnkonventionen, efter att konventionen inkorporerats, kan vara behjälplig av praxis från TP3.

6.2. FÖRHÅLLET MELLAN DEN NATIONELLA OCH DEN INTERNATIONELLA KLAGOMEKANISMEN

Barnrättskommitténs uttalanden innebär att konventionsstaterna har en skyldighet att se till att det finns effektiva och barnanpassade rättsmedel för upprättelse vid kränkningar av barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Barns och ungas möjlighet att vända sig med enskilda klagomål till oberoende instanser är på flera sätt begränsad i Sverige. Den väg som förespråkas av barnrättsorganisationer, inte minst UNICEF Sverige, är att Sverige ratificerar TP3 i kombination med att inrätta en nationell klagomekanism för barn. I det följande presenterar vi våra tankar kring frågan om införande av en nationell klagomekanism för barn. Utgångspunkten är barnrättskommitténs uttalanden, kravet på ett effektivt rättsmedel enligt Europakonventionen samt vad vi kan lära oss av barns möjligheter att kräva upprättelse vid rättighetskränkningar på Irland, i Norge och i Belgien.

"Barnombudsmannen är den enda myndigheten med en ombudsmannafunktion i Sverige som inte har mandat att ta emot enskilda klagomål från sin målgrupp."

Om det inrättas en nationell klagoinstans för barn i Sverige är det i första hand till denna instans som barn ska vända sig och få prövat om deras rättigheter enligt konventionen har kränkts. Ratificerar Sverige TP3 blir nästa instans den internationella klagomekanismen. Vid ett klagomål till barnrättskommittén enligt TP3 kan den nationella klagoinstansen bistå barnet och ansvara för att processen anpassas till barnets ålder och mognad. Den nationella klagoinstansen kan ha som uppdrag att utreda huruvida klagomålet uppfyller de krav som ställs enligt TP3 samt kartlägga och identifiera om befintliga nationella rättsmedel är uttömda innan klagomålet hänskjuts till barnrättskommittén. Finns det grund för att lämna in ett klagomål till barnrättskommittén kan den nationella klagoinstansen även agera ombud för barnet. På så sätt uppnås på ett nationellt plan den organisation och struktur som krävs när barn involveras i rättsprocesser.

I ärendet Jungelin mot Sverige företrädde den klagande av Unga med Synnedsättning och Synskadades Riksförbund efter att först ha företrätt av DO i Arbetsdomstolen. Även om klagomålet enligt tilläggsprotokollet inte nådde framgång utgör det ett exempel på hur representation kan ske av den enskilde i klagomål till kommittén.

6.3. UTÖKANDE AV BARNOMBUDSMANNENS BEFOGENHETER

Sverige saknar, som tidigare nämnts, en enskild instans som kan ta emot individuella klagomål från barn vid kränkning av rättigheter enligt barnkonventionen. Sverige har, trots barnrättskommitténs rekommendationer inte utökat Barnombudsmannens befogenheter att ta emot och utreda klagomål från barn. Barnombudsmannen är den enda myndigheten med en ombudsmannafunktion i Sverige som inte har mandat att ta emot enskilda klagomål från sin målgrupp. På nationell nivå finns instanser såsom BEO, DO, JO med flera men inget av dessa har

ett övergripande ansvar som täcker in alla rättigheter i barnkonventionen. Det finns inte någon annan offentlig, oberoende institution som har ett övergripande uppdrag att ta emot och hantera anmälningar från barn och unga och som motsvarar de krav som barnrättskommittén ställer. *Att barnets bästa ska stå i fokus vid lagstiftning och rättstillämpning som rör barn riskerar därför att bli en abstrakt norm i stället för en princip som ställer krav på att institutioner upprättas för säkerställande av att barns rättigheter tillgodoses.*

Vi instämmer därför i barnrättskommitténs rekommendationer att Barnombudsmannens befogenheter utökas till att ta emot och hantera enskilda klagomål från barn. Utöver en nationell klagomekanism för barn är det viktigt att barn ges möjlighet att vända sig till en instans på lokal nivå när deras rättigheter blivit kränkta. I detta sammanhang har vi mycket att lära av Irland, där barn har möjlighet att framföra klagomål lokalt till Tusla och HSE och Belgien där de två barnombudsmännen gör lokala besök hos barn som vill framföra klagomål. I praktiken innebär detta system att barn har en nationell klagomekanism utan att det görs avkall på barns lokala möjligheter att framföra klagomål. Vi anser därför att Barnombudsmannens utvidgade mandat bör kombineras med lokala instanser dit barn i första hand kan vända sig, så att klagomekanismen förs närmare barn och så att Barnombudsmannens arbetsbelastning minskar. Barnrättsbyråns verksamhet i Stockholm är ett inspirerande exempel på hur en klagomekanism på lokal nivå kan vara utformad.

6.4. UTMANINGAR MED TP3 OCH HUR DESSA KAN AVHJÄLPAS PÅ NATIONELL NIVÅ

I tidigare avsnitt har de många fördelar som finns med att ratificera TP3 framställts. Det finns dock även utmaningar i den internationella klagomekanismen och utformningen

av TP3. Sedan 2014, när TP3 trädde i kraft, har barnrättskommittén endast fattat beslut i fyra ärenden. I två av fallen har klagomålen ansetts vara uppenbart ogrundade eller inte tillräckligt styrkta. Det åligger givetvis barnrättskommittén att identifiera huruvida en rättighetskränkning ägt rum utifrån det underlag som presenteras i klagomålet. Som tidigare nämnts kan dock den nationella klagoinstansen ha som uppdrag att utreda huruvida ett klagomål uppfyller de krav som ställs enligt TP3 samt kartlägga och identifiera om befintliga nationella rättsmedel är uttömda innan klagomålet hänskjuts till barnrättskommittén. Detta innebär att den nationella klagoinstansen redan på nationell nivå bistår barnet och "filtrerar bort" uppenbart ogrundade klagomål eller klagomål som med stor sannolikhet inte kommer att nå framgång hos barnrättskommittén. Detta är viktigt av två olika skäl: Det första är att arbetsbördan för barnrättskommittén minskar. Det andra är att processen blir mer barnanpassad. Att barnets klagomål avvisas i barnrättskommittén innebär en psykisk påfrestning och kan medföra att barnet upplever ytterligare en kränkning. **Den nationella klagoinstansen bör därför vara barn behjälplig i processen med att framställa klagomål till barnrättskommittén och informera barnet på ett barnanpassat sätt om de risker som är förenade med en process.**

Det kan finnas en mängd olika anledningar till att det till dags dato endast framställts ett begränsat antal klagomål till barnrättskommittén. En orsak kan vara brister i informationsspridning om klagomöjligheten. *För att tilläggsprotokollet ska få större genomslagskraft krävs att det säkerställs att information når ut till barn på både nationell och lokal nivå.* Irland och Belgien har, som tidigare påtalats i denna rapport, ratificerat TP3 men inte upprättat tydliga strukturer för hur klagomål till barnrättskommittén ska hanteras nationellt. Om möjligheten att klaga enligt TP3

erbjuds barn och deras vårdnadshavare, utan att barnet eller barnets ombud erhåller stöd eller förstår hur förfarandet går till finns det en risk att klagomöjligheten faller mellan stolarna och därmed blir skenbar. Det är därför en viktig uppgift att sprida information om protokollet och vad det innebär i praktiken. Vad gäller implementering av barnkonventionens bestämmelser och informationsspridning av klagomöjlighet enligt TP3 kan Sverige dra lärdom av norska Sjumilsstigen.

En nationell och internationell klagomekanism för barn ska vara reellt barnanpassad. TP3 innehåller bestämmelser om att barnets bästa och barnets intressen ska beaktas under hela processen samt bestämmelser kring representation av barnet och att barnets samtycke krävs i det fall vuxna framför klagomål för barnets räkning. Förutom dessa bestämmelser i TP3, som är unika för protokollet, är övriga bestämmelser i protokollet närmast identiska med bestämmelser om individuell klagomekanism för övriga FN-konventioner. Att endast ett fåtal artiklar i TP3 syftar till att barnanpassa processen medför att ansvaret för att barnanpassa processen ligger på nationell nivå. Det medför att en ratificering av protokollet ställer krav på att det finns en struktur på nationell nivå för hur barn kan få stöd vid ett klagomål enligt TP3.

6.5. HUR SKAPAR VI EN BARNANPASSAD PROCESS?

En viktig aspekt av att barnanpassa ett klagomålsförfarande är att undvika att barn överhuvudtaget behöver hamna i en domstols- eller klagomålsprocess. En befintlig klagomekanism, på lokal såväl som nationell nivå, ska endast användas i det fall det är nödvändigt och är den enda möjligheten för barnet att få upprättelse vid en rättighetskränkning. Enligt barnrättskommittén måste samhället därför dessförinnan tillgodose barnets rätt att ha tillgång till barnanpassad information och råd för att säkerställa att barnet förstår det aktuella förfarandet det befinner sig i. I vissa fall kan något som ett barn uppfattar som en rättighetskränkning egentligen röra sig om bristande information eller missförstånd i kommunikationen mellan barnet och myndigheten. Det är av vikt att detta utreds innan ärendet utvecklas till ett klagomål.

Utöver detta bör en barnanpassad process vara terapeutisk i bemärkelsen att barnet inte ska få ytterligare trauman av upprättelseprocessen. Att ge sig in i en rättsprocess innebär alltid ett risktagande och en osäkerhet vad gäller utgången. Att processen ska vara terapeutisk betyder inte att utgången av upprättelseprocessen alltid måste vara till fördel för klaganden, utan i stället att processen är organiserad på ett sätt så att barnets trygghet under processen sätts i centrum, att barnet förstår processen och dess utgång samt att barnet reellt upplever att det har fått komma till tals och blivit hört.

Hur kan då Sverige på bästa sätt leva upp till kraven på en barnanpassad process? Förutom en individuell klagomekanism för barn på lokal och nationell nivå kan det finnas verksamheter som faciliterar kontakten mellan barnet och berörda myndigheter utan att nödvändigtvis representera barnet. Bris är ett exempel på en sådan verksamhet. Vi instämmer i Child Helpline Internationals rapport beträffande betydelsen av hjälplinjer för barn där det betonas att hjälplinjer är en trygg och tillgänglig ingång för barn

till samhällets skyddssystem. Möjligheten att anonymt ta kontakt kan i många fall ha stor betydelse för barnet.

För att utnyttja en klagomekanism måste barn först vara medvetna om vilka rättigheter de har. Detta gäller i synnerhet barn som är utsatta för rättighetskränkningar som är svåra att upptäcka av vuxna i barnets omgivning, exempelvis barn som är utsatta för mobbning eller barn som utsätts för eller bevittnar våld i hemmet. För att situationen för dessa barn ska uppmärksammas krävs det ofta att barnet självt är hjälpsökande, tar initiativ och gör sin omgivning uppmärksam på situationen. EU-kommissionen har, som tidigare nämnts, uttryckt vikten av hjälplinjer i skyddssystemet för barn. Hjälplinjer ska ha som primärt fokus att facilitera kontakten mellan barnet och myndigheten och informera barnet om dess rättigheter och pågående processer utifrån barnets individuella förutsättningar och informationsnivå.

Beträffande övriga aspekter av barnanpassning vill vi särskilt framhålla följande. CRIN ger många förslag på hur klagoprocesser kan barnanpassas. Stort fokus ligger på processens gång, vilket naturligtvis är av stor betydelse för barnets bästa och delaktighet. Vi vill emellertid även lyfta fram processens avslut och den information som barnet får i samband med den. För att en klagomålsprocess reellt ska vara barnanpassad ska barnet inte bara få information om klagomöjligheten, bli hörd under processens gång och få information om vilka rättigheter barnet har, utan även, på ett barnanpassat sätt, få information om det beslut som fattats. En klagoinstans bör därför, oavsett utgången i målet, ha ansvar för att ge barnet information om beslutet och skälet bakom. Inte minst är detta betydelsefullt när någon rättighetskränkning inte bedömts föreligga. Ska barn bjudas in till att ta en nationell klagomöjlighet i anspråk har myndigheter ett ansvar att tillse att processen blir så barnvänlig som möjligt. Det gäller inträdet i en process, processens bedrivande såväl som processens avslut.

7. SLUTORD

Det huvudsakliga syftet bakom TP3 är inte att det ska vara en internationell domstol för barn, utan att påverka de konventionsanslutna staterna att inrätta nationella klagomekanismer för barn. Det finns vissa frågor som vi menar är särskilt viktiga att belysa vid inrättandet av en nationell klagomekanism för barn. Dessa frågor är *vem som företräder barnet, vilka rättigheter en klagomekanism ska omfatta samt hur det undviks att klagomekanismen överbelastas*.

Barnrättskommittén betonar vikten av att främjandet och skyddet av barns rättigheter blir ett standardinslag i all verksamhet och att alla institutioner för mänskliga rättigheter som finns i ett land samarbetar för att uppnå detta. Barnrättskommittén betonar också att även om både vuxna och barn behöver oberoende nationella institutioner som skyddar deras rättigheter, så finns det skäl att säkerställa att barns rättigheter får särskild uppmärksamhet. I praktiken innebär det ett krav på att det ska finnas en nationell klagomekanism som enbart driver frågor som rör barn. En klagoinstans som hanterar ett specifikt ämnesområde, såsom exempelvis DO, som hanterar klagomål från både barn och vuxna, kan ha svårt att upprätthålla ett barnperspektiv. Därför bör en nationell klagomekanism för barn utvidgas till att ta emot och hantera samtliga klagomål från barn, även i frågor som idag är placerade på andra ombudsmän. Den irländska barnombudsmannen OCO har, som tidigare nämnts, befogenhet att ta emot och hantera klagomål från barn. En brist i det irländska systemet är dock att klagomål som rör asyl- och migrationsfrågor samt polisens verksamhet faller utanför såväl de lokala klagomekanismerna inom Tulsa och HSE som OCO. Det innebär att barnperspektivet inom dessa områden riskerar att bli svagare. Även systemet i Belgien är fragmenterat. Detta bristande upplägg kan Sverige undvika genom att samla alla frågor som rör barn inom en nationell klagomekanism.

Det bör, enligt vår mening, inte finnas någon åldersgräns för barn att framföra klagomål. Frågor ska emellertid inte drivas på uppdrag av vuxna, utan det ska vara barnets intresse som är avgörande. En bedömning bör göras kring behov av representation av barnet i de fall barnet är yngre. Barnets inställning i frågan och samtycke till representation ska dock utvärderas i syfte att undvika processer som drivs av vuxenintressen. Sådana utredningar görs exempelvis inom Tulsa. I fall där det är lämpligt, kan barn företräddas utan vårdnadshavarens samtycke. Dessa situationer kan vara såväl etiskt som psykologiskt komplexa och kräver

noga överväganden i det enskilda fallet. *Av stor vikt är att barnet har en rättslig representation och juridisk rådgivning som enbart har barnets bästa och intressen för ögonen och som tillser att barnet inte dras in i processen mer än vad som är förenligt med det enskilda barnets bästa*. Den befogenhet som irländska IHREC har att företräda barnet i domstol är en möjlig förlaga.

Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att en nationell klagomekanism kan öppna upp för klagomål från enskilda barn och vuxna som är av varierande art. För att undvika alltför långa handläggningstider och en väntan som inte är förenlig med en barnanpassad process bör en nationell klagomekanism ges möjligheten att göra prioriteringar av klagomål där frågor av principiell natur kan ges företräde. Men även frågor och ärenden där det rör sig om särskilt allvarliga kränkningar av barns grundläggande mänskliga rättigheter i ett enskilt fall. Systemet behöver utformas så att de mest utsatta barnens rätt till klagomål säkerställs.

Klagomekanismer på lokal nivå kan minska belastningen på en nationell klagoinstans. För att få framföra ett klagomål till den irländska barnombudsmannen, OCO, krävs att barnet eller dess företrädare först gjort en anmälan direkt till den berörda myndigheten för att påtala det felaktiga agerandet. Detta är ett upplägg som en svensk nationell klagoinstans kan inspireras av. Först om en lokal lösning inte är möjlig och myndigheten inte vidtar rättelse på frivillig väg eller om myndighetens rättelse inte ger effekt ska den nationella klagomekanismen hantera klagomålet.

REFERENSER

OFFENTLIGT TRYCK

Proposition 2008/09:28, *Mänskliga rättigheter för personer med funktions-nedsättning*.

SOU 2016:19, *Barnkonventionen blir svensk lag*.

SOU 2008:3, *Skyddet för den personliga integriteten*.

DOKTRIN

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europa-konventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5 u., Norstedts Juridik, Stockholm, 2015 (citeras Danelius).

Kaldal, Anna, *Parallella processer – en rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, Juridiska fakulteten, Stockholms universitet, Stockholm 2010 (citeras Kaldal 2010).

ÖVRIGA SVENSKA KÄLLOR

Barnombudsmannen, *Barns och ungas klagomöjligheter. Barnombudsmannens kartläggning av barns och ungas möjlighet att framföra klagomål och få sin sak prövad när deras rättigheter kränks*, 2016 (citeras Barnombudsmannen 2016).

Nätverket för barnkonventionen, *Barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll – en individuell klagomekanism för barn*, juni 2014 (Citeras Nätverket för barnkonventionen)

Åklagarmyndigheten, *Barn som vittnen i brottmål – konflikten mellan vårdnadshavarens bestämmanderätt och utredningsintresset*, RättsPM 2014:3, Utvecklingscentrum Göteborg, december 2014 (citeras Åklagarmyndigheten 2014).

Göran Hägglunds svar från 2010-05-12 på skriftlig fråga 2009/10:763 ESK-konventionens tilläggsprotokoll. Finns tillgänglig digitalt på riksdagens webbplats på https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/skriftlig-fraga/esk-konventionens-tillaggsprotokoll_GX11763 (hämtades 2017-09-03).

MATERIAL FRÅN BARNRÄTTSKOMMITTÉN

RAPPORTER

Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/5, 6 mars 2015, (citeras Barnrättskommittén 2015).

Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Belgiens tredje och fjärde periodiska rapport, CRC/C/BEL/CO/3-4, 18 juni 2010.

Generella kommentarer från FN:s barnrättskommitté

General comment No. 2 (2002). The Role of Independent National Human Rights Institutions in the Protection and Promotion of the Rights of the Child. (CRC/GC/2002/2).

General comment No. 5 (2003). General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child. (CRC/GC/2003/5).

General comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24). (CRC/C/GC/15).

Klagomål till FN:s barnrättskommitté enligt TP3

Ärendenummer CRC/C/69/D/1/2014

Ärendenummer CRC/C/73/D/2/2015

Ärendenummer CRC/C/74/D/5/2016

NORSKA KÄLLOR

OFFENTLIGT TRYCK

Advokat Elgesem, Frode, *Vurdering av fordeler og ulemper ved eventuell norsk tilslutning til FNs barnekonvensjons tilleggsprotokoll om individuell klagerett. En juridisk analyse*. 2013.

RAPPORTER TILL BARNRÄTTSKOMMITTÉN

Norges femte og sjette rapportering til FN:s komité for barnets rettigheter, CRC/C/NOR/5-6, juli 2017.

PRAXIS

Rt. 2012 s. 2039 (från Høyesterett)

DOKTRIN

Søvig, Karl, Harald, *Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett*, Bergen 2009 (citeras Søvig).

Kandidatnummer 616, *Å ha rett eller å få rett. Gir norsk rett effektive rettsmidler ved krenkelser av FN:s barnekonvensjon?* Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo 2014 (citeras Kandidatnummer 616).

BELGISKA KÄLLOR

BELGISK PRAXIS

RvS 29mei 2008, nr.12.070

ÖVRIGA INTERNATIONELLA KÄLLOR

Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Access to justice for children*, 2013. Del av Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2013, FN dokumentnummer A/HRC/25/35.

Child Helpline International, *The Importance of Child Helplines for Child Protection in Europe*, 2017, s. 2 f.

Child Rights International Network (CRIN), *Child-Friendly Justice and Children's Rights*, 2013. Publikationen finns tillgänglig online:
https://www.crin.org/en/docs/FileManager/Child-Friendly_Justice_and_Childrens_Rights_Revised.pdf (hämtades 2017-10-01)

The Committee of Ministers of the Council of Europe, *Guidelines on Child Friendly Justice*, 2010.

Europeiska Kommissionen, *9th European Forum on the rights of the child. Coordination and cooperation in integrated Child protection systems. Reflection paper*, 2015, s.10.

KONTAKTPERSONER

Michael Carrie, National Consumers Affairs Officer hos Tusla, Irland

Inge Schoevaerts, projektledare och handläggare av klagomål på Kinderrechtencommissariat, Belgien

Ida Hellrup, grundare av och barnrättsjurist på Barnrättsbyrån, Sverige

Lisa Mannby, kurator på Bris, Sverige

FOTO

© Andrey Krepkh sidan 7

© Giacomo Pirozzi sidan 16, 20, 28 och 37

© Karim Schermbrucker sidan 12

© Susan Markisz sidan 10

© Sebastian sidan 30

© Petra Kyllerman Framsidan, 18, 19 och 45

© Aschberg sidan 23 och 24

UNICEF Sverige
Box 8161, 104 20 Stockholm
Telefon 08-692 25 00
unicef.se

unicef
för alla barn